

Hetedhét határon

túl

KERETMESE FÜZET

A népmese napja

„Hol volt, hol nem volt, még az óperenciás tengeren is túl, túl, túl, ott, ahol az a kurtafarkú vadkan túr; szénaboglyán innen, szalmaboglyán túl, éppen a törekesenn állott. Vót egyszer egy nagy fa. Annak a fának a háromszázhatvanhatogyk ágán volt egy rinci-ráncos szoknya. Annak a szoknyának vót háromszázhatvanhat rinci-ránca. Annak a szoknyának a háromszázhatvanhatogyk rinci-ráncábó szedtem ki ezeket a meséket.”

Egyszer volt, hol nem volt, élt egyszer réges régen egy Benedek Flek nevű ember. Ez az ember nagyon szerette a meséket, ámulva hallgatta a mindenféle csudálatos történeteket. Addig-addig hallgatta, míg kedvet kapott, hogy leírja őket. Majd egyszer csak úgy gondolta kicsit át is írja azokat, hogy a gyerekek is könnyebben megértsék. (Mert régen bizony még a felnőttek is hallgattak mesét!) Hát ennek a gyerekek mind megörültek, szerették a meséket, közben fel is nőttek. Flekből öreg apó lett, de a meséket még mindig olvasták az újabb és újabb gyerekek, s ez így van egészen a mai napig. Ezért ünnepeljük az ő születésnapján, szeptember 30. a népmese napját. Aki nem hiszi, járjon utána!

"A külföldön élő gyerekek teljesen másfajta fejlődési utat járnak be a magyar nyelv és kultúra oldaláról, mint az otthonélő kortársaik. A mesék kiegészítik az oktatásukat, és sok esetben helyettesítik azokat az ingereket, benyomásokat és a nyelvi környezet hatásait, amelyek itt nem, vagy más nyelven érik őket."

- Dóczi Ilona -

Miért fontos az anyanyelvi nevelésben a magyar népmese?

A nyelv és a gondolkodás összefügg; az igényes nyelvhasználat az igényes gondolkodást jelzi és segíti; a népköltészet, azon belül a népmese a magyar nyelv legszebb kifejezéseit tartalmazza, olyan szóképeket, szó-és mondatszerkezeteket, melyek az esztétikai hatáskeltés eszközei; a művelődéstörténetben is jobban eligazodik az, aki sok népmesét ismer, hiszen írók, költők, képzőművészek dolgozták fel népmeséinket vagy utaltak mesei motívumokra, szereplőkre. A tájnyelveket sem fogja tudatlanul lenézni az a városi gyerek, aki tudja, hogy a különféle magyar nyelvjárásokban elmondott mesék mind máshogy szépek.

A MESEI MŰFAJ JELLEMZŐI

A mese az irodalom egyik ősi prózai műfaja. A **népmeséket** a legrégebbi költészet a népköltészet őrizte meg, korábban szájhagyomány, később feljegyzés útján.

A **népmese** mondanivalója valami általános, örök érvényű igazság. A köznyelvben csak a *valódi meséket* értjük *népmese* alatt. A különböző meseműfajok különböző népek, idők, korszakok termékei, mégis közös jellemzőjük a szilárd szerkezet, nyelvi ritmus, költői megkomponáltság. Ezért a népmesék költői alkotások, melyek a közköltészet részei. A népmese tulajdonképpen az alkotásformáknak összefoglaló neve.

A népmesék számos szállal kapcsolódnak az őket alkotó társadalomhoz, az adott világképhez, hiedelemvilághoz. A mesemondók többnyire a paraszti réteghez tartoztak. **A népmese nemcsak szórakoztat, hanem bizonyos magatartásformákat, problémás helyzetekre megoldásokat kínál.** A gyermekek nevelésében ezért is volt fontos szerepe.

A népmese az élőbeszéd művészete. A mesének az elmondó és a hallgató is részese. A kifejezőeszközök a beszéd és az azt kísérő gesztusok és mimika, illetve a két ember között lévő viszony. Ezért szinte lehetetlen feladat, hogy a népmeséket írásban rögzítsék. Az erre történő kísérletek csak vázlatokat illetve *műköltészeti szövegeket* tudtak produkálni.

A mesék csoportosítása sokféle szempont szerint történhet. Eredet alapján megkülönböztethetjük a **népmesét** és a **műmesét**, s mindkettőre találhatunk példákat már az ókori irodalomban. A népmesékből a reneszánsz kora óta sokat merít a műmese, de az eredeti népmesék iránti érdeklődés csak a 19. század elején, a Grimm testvérek gyűjteménye nyomán támadt fel.

A magyar ősköltészetnek feltehetően része volt a népmese **hősmese** illetve **bolondmese** formájában. A honfoglalás idején már valószínűleg **varázsmeséink** és **tündérmeséink** is voltak. A magyar **legendamesék** bizánci és nyugat-európai forrásokból táplálkoznak. A **szólásmagyarító mesét** Nyugaton nem ismerik. Később olasz reneszánsz alakzatok kerültek be a népmesék anyagába. A **fabula** latin-német-olasz eredetű. A török hódoltság korában a mesékbe átkerült a **tekerleme** forma. A 16. században jelentek meg az első népkönyvek, innentől kezdődik a szóbeliség és írásbeliség interferenciája: a francia *fabliau* pl. írásban jutott el Magyarországra, a német tündérmesék 18. századi virágzása itt is éreztette hatását, a **Grimm fivérek** gyűjtése a polgárok körében volt népszerű, **Perrault** meséinek változatai még a 20. században is kerültek elő. Nagyban hozzájárultak a népmesekincs megőrzéséhez **Kriza János, Jókai Mór, Arany László és Benedek Elek** gyűjteményei. Napjainkban még mindig a gyermekek mulattatására, nevelésére szolgál, bár a szóbeliség szerepe visszaszorult az írásbeliséggel szemben.

A világirodalom történetében tehát olyan meséket is találunk, amelyek önálló írói alkotásként jöttek létre, ezeket az **irodalmi** vagy **műmesék** csoportjába soroljuk.

A gyermekirodalom történetében a **népmesének** és **műmesének** egyaránt nagy jelentősége van. *A mese megadja az önfeledt gyönyörködés örömét, felkelti a képek és szavak szépélményét, elvezet a prózairodalom szeretetéhez, és minden korban fontos eszköze a világ, a társadalom, az anyanyelv megismerésének.*

A mese szólhat a felnőttekhez és a gyermekekhez. Ezt a különbséget a népi mesemondók is figyelembe veszik. A gyermekmese évezredek óta neveli és szórakoztatja a felnövekvő nemzedéket, s ma is az egyik legkedveltebb és legnépszerűbb irodalmi műfaj a gyermekek körében.

A mese szövése bővelkedik izgalmas kalandokban, s meghökkentő akadályok teszik fordulatosá, érdekessé.

Szerkezete egyenes vonalú, bonyodalma a döntő mozzanatok kiemelésével könnyen áttekinthető, megoldása logikus. A szerkezet szimmetriáját és áttekinthetőségét nagymértékben segíti a **hármasszám** érvényesülése. A népmesében sűrűn szerepel három fiú vagy lány, a hősnek három feladatot kell megoldania. A motívumok hármasszám jelentkezésében gyakran fokozatosság van; az egymás után jelentkező akadályok mindig nagyobbak, a feladatok mindig nehezebbek lesznek. Gyakran találkozunk a **hetes számmal** is - hetedhét ország, hétmérföldes csizma, hétfejű sárkány, hetedik határ, hét országra szóló lakodalom - s a **kilenc** és a **tizenkettő** is a bűvös számok közé tartozik.

A mese epikai anyagának összetételében a legkisebb alkotórész a meseelem. Ilyen pl. a kard, mely hőstét legyőzhetetlenné teszi; a béka mint elvarázsolt királyfi; a paraszt evő táltosló; a kacsalábon forgó vár a sárkányoktól elragadott királylányokkal.

A mese előadása tömör, csak a lényegre szorítkozik. Így tudja lekötni a hallgatók figyelmét. Az ismétlődő részek, állandó fordulatok, az emlékezetben tartást segítik. Az állandó kifejezésformák többnyire a mese elején és végén helyezkednek el, de közben is előfordulhatnak. Egy részük csak nálunk és a keleti népeknél található meg. Ilyenek: "Hol jársz te itt, ahol még a madár sem jár?"; "Szerencséd, hogy öreganyádnak szólítottál!" stb.

Az erőteljes népi, nemzeti sajátosságokat kifejezésre juttatja a környezetrajz, az előadás, a meseszöveg, a stílus és a fordulatok. Jellemzően magyar hagyományokra épülő a mesék humora.

De a magyar népmesekincs gazdag nemzetközi motívumokban, hiszen a változatos történelmi múlt során, a sokfajta néppel való érintkezés lehetővé tette az ilyen meseelemek és mesetípusok beolvadását. A népmese gyűjtése és rendszerezése során bebizonyosodott, hogy a vándormotívumok a legkülönbözőbb népek meséiben is fellelhetők.

A mese előadását a dinamikus párbeszéd drámaivá, izgalmassá teszi. Nyelvét az egyszerű szókincs és a világos mondat szerkesztés jellemzi.

A **műmesék** nemcsak tartalmi és formai vonatkozásban, de típusaikban is egyeznek a népmesékkal.

<http://www.wekerlekos.hu/html/genre.htm>

MESEFAJTÁK

A népmeséknek három jellegzetes fajtáját különböztetjük meg: a **tündérmesét**, az **állatmesét** és a **tréfás mesét**, az utóbbihoz tartoznak a **hazudós mesék** is.

A **tündérmesék** mesekincsünk legjelentősebb csoportját alkotják. Ebben a mesetípusban elsősorban érvényesül a csodás elem. Minden igazinak hat, és a csodák törvényszerűen, mondhatnánk logikusan következnek egymás után. Bennük találjuk a legtöbb lírai elemet, amelyet a mesemondók drámai erővel tolmácsolnak. Éppen ezért ez a legszórakoztatóbb mesetípus. A pihenésnek, a vágyak beteljesedésének, a felüdítésnek lélektani mozzanatait érvényesíti. A mesemondó és hallgató teljesen azonosul a hőssel és átéli vele együtt a cselekményt. Ilyen meséink az **Árgyélus és Tündérszép Ilona**, a **Világ szép Nádszál kisasszony**, a **Rózsakirályfi**. A tündérmesében - még ha műmese is, akár **Andersen**, **Arany László**, **Benedek Elek**, **Illyés Gyula** vagy **Móra Ferenc** az írója - egyaránt a csodás elem érvényesül.

Az **állatmese** hősei emberi tulajdonsággal felruházott állatok. Az ember csak mellékszereplő ezekben a mesékben. A legkedveltebb állatmesehősök: a **medve**, a **róka**, a **farkas**, a **kakas**, a **nyúl**. Az **állatmese** a műmesék csoportjában a **tanítómesével** azonosítható. Az embermódra cselekvő és beszélő állatok történetét versben vagy prózában mondja el az író, és ebből mindig erkölcsi vagy gyakorlati tanulság, esetleg határozott társadalombírálat, szatirikus politikai állásfoglalás vonható le. Ezt a tanulságot a mese végén többnyire külön, tételszerűen is kifejti az író. Az állatmese műfajában a legismertebb szerzők: **Aiszóposz**, **Phaedrus**, **Babriusz**, **Heltai Gáspár**, **Pesti Gábor**, **La Fontaine**, **Péczei József**, **Virág Benedek**, **Fáy András**, **Boros Gábor**. Ki ne ismerné **A holló és a róka** vagy **A tücsök és a hangya** meséjét?

A **tréfás mesék** realisabbak, mint a tündérmesék. Nem a csoda, hanem a groteszk elem uralkodik bennük. A mesemondó legfőbb célja az elképesztés és megnevettetés, ugyanakkor kegyetlen, kíméletlen humorral leplezi le az emberi hibákat, a társadalmi bajokat. Hősei emberek, akik furfangosságukkal, talpraesettségükkel, az ész erejével diadalmaskodnak a nehézségeken. **A magyar népmesekincs érdekessége, hogy lényegesen több tréfás mesénk van, mint a többi európai népnek.**

A **csalímese** egyéb nevei: **becsapó mese**, **csalogató mese**. Híres példáját **Csali mese** címen **Benedek Elek** gyűjteményében találjuk.

Összefoglalva: ezek a mesetípusok minden olyan vidéken megteremnek, ahol a magyarság lakik. Érezhetjük bennük a tájak sajátos mondatalakítását, jellegzetes sorait, nyelvének zeneiségét. Ezek a mesék sok örömet adtak évszázadokon át, s ezek vezették el az emberiséget az irodalom szeretetéhez...

/Az említetteken kívül létezik még **formulamese**, **novellamese**, **láncmese**, **falucsúfoló mese**, **legendamese**, **valódi mese**, **rátótiáda**, **bolondmese** (hazugságmese), **szólásmagyarázó mese** is.../

<http://www.wekerlekos.hu/html/type.htm>

MESEHŐSÖK

A népmesében a szegénységben, nyomorúságban tengődő nép vágyai kelnek életre. Képzeletével egy boldogabb, szebb életet teremt, s a mesebeli küzdelem mindig az elnyomottak győzelmével végződik.

A **mesehős**, a szegény ember, annak fia, lánya, esetleg a legkisebb királyfi. Ők a nép képviselői, kifejezik szorongásait és törekvéseit, diadalmasan harcolnak a zsarnokság ellen. A győzelmet kiváló tulajdonságaikkal érik el. *A mesehősöket a bátorság, az ügyesség, az okosság, az igazságérzet, az önfeláldozás, az akaraterő, az emberfeletti testi erő és a szerénység jellemzi.* Ezek a jellemvonások teszik lehetővé az útjában álló akadályok legyőzését, az ellenséggel való küzdelmet, ezért teljesítheti természetfeletti feladatait.

A mese azért is jelent maradandó élményt, mert egy olyan társadalmat varázsol a hallgató, az olvasó elé, amelyben az igazság minden esetben érvényesül. A mesehős sok küzdelem után mindig elnyeri jutalmát. A *"jótett helyébe jót várj"* elve mindenkor megvalósul. Az igazságtalan, a hazug, a kegyetlen, a gonosz, a zsarnok mindig megbűnhődik. Az adott szónak hitele van, s a természetfeletti hatalmak még a halál után is segítenek az igaz lelkű elhagyottakon. Halállal lakol az, aki az igazság ellen vétkezik. **A lovagiasság a mesehős egyik legfőbb erénye.**

A **népmese** formai sajátosságaira jellemző az egyvonalúság. A mesehősöknek általában két tábora van: a jóké és a gonoszoké. Egy-két jellemző tulajdonságot emel ki, árnyaltabb, bonyolultabb lélekrajzzal ritkán találkozunk.

Gyakori mesehősök:

A sárkányölő vitéz, Fehérlófia, Az ikrek vagy vértestvérek (egyforma társak), Ezeregy János, Hajnalkötöző királyfi, Borsszem Jankó, Az emberevő nővér, Az aranyhajú kertészlegény, A vitéz juhászlegény, A hűtlen anya (nővér), Az égig érő fát megmászó legény, A hűtlen királyné, A vak házaspár, A táltos fiú, Hamupipőke királyfi, Erős János, A változni tudó fiú, A soktudó fiú (Nemtudomka), Égitestszabadító, A vasfejű farkas, Mirkó királyfi, A veres tehén, Állatsógorok

<http://www.wekerlekos.hu/html/heros.htm>

* Amikor a főszereplő szerencsét próbálni indul, bátorságáról tesz tanúbizonyságot, és a *"jótett helyébe jót várj"* szemlélete is csaknem mindegyik történetben megjelenik a magyar népmesék sajátos elemeként. A legértékesebb mesék **a szorgalom, a kedvesség, a bizalom és a jóindulatú eszesség erényeit tanítják** meg a kicsiknek.

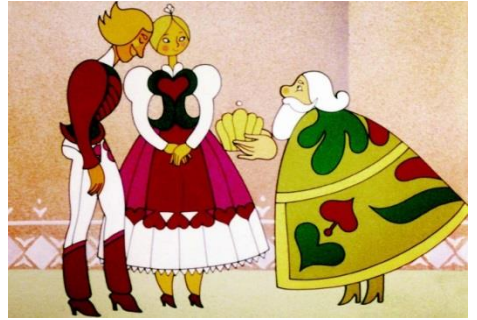
* * **Érdekesség:** Az angol **fairy tale** tündérmese megnevezés a magyar tündérmesénél jóval tágabb fogalom, gyakorlatilag minden klasszikus gyermek mesét magában foglal, függetlenül attól, hogy ténylegesen szerepelnek-e benne tündérek vagy nem.

A MAGYAR NÉPMESÉK JELLEMZŐI

A magyar népmeséknek számos típusa létezik, például **tündérmesék**, **állatmesék** vagy **tréfás** mesék. A valóságos és csodás elemek egyszerre lehetnek jelen, ezért **állandó szereplők** a varázserővel bíró lények, boszorkányok, tündérek, sárkányok, beszélő állatok, növények és tárgyak.

A cselekmények leggyakrabban falvakban, városokban, erdőkben, királyi udvarokban, palotákban, kastélyokban játszódnak.

A népmeséink kezdő mondatai egy messzi, képzeletbeli helyszínre teszik a mese világát. Úgy szoktak kezdődni, hogy „Hol volt, hol nem volt” vagy „Egyszer volt, hol nem volt”. A folytatás lehet „az Óperenciás-tengeren is túl”, vagy „Hetedhétországon is túl”, illetőleg „az Üveghegyen is túl”.

A történetekben ezután ismerkedünk meg a mesehősökkel. A **főszereplők** sokszor szegény parasztok, ám a mese végére szerencsésen meggazdagszanak, jobb lesz az életük. A **hagyományos hősök** között található a szegény legény, aki hamuban sült pogácsával a tarisnyájában elmegy szerencsét próbálni. Útközben állatoknak segít, akik később viszonzák a kedvességét. A legénynek próbatételeket kell

kiállnia, és ezeket az állatok támogatásával tudja megoldani. Nekik köszönhetően király válik belőle, mert övé lesz a királykisasszony és a fele vagy az egész királyság. Ehhez hasonló népmese a „Kiskondás”. Ez a mese a legtöbbször használt befejező sorokkal zárul, vagyis a szereplői „*most is éltek, ha meg nem haltak*”.

A **mesehősnek** rendszerint meg kell küzdenie egy ellenféllel. A hőshöz pozitív, ellenféléhez negatív tulajdonságok társulnak. **A jók általában szegények, de jószívűek, okosak és szépek. A rosszak pedig gazdagok, viszont kapzsiak, buták és csúfak.** A mesék tanításában a jók azért győzedelmeskednek a rosszak felett, mert ők viselkedtek helyesen, erkölcsösen. Jutalmuk nagy gazdagság, míg rosszakarójuk pórul jár. Erre kiváló példa „A szorgalmas és a rest leány című mese”. Más esetekben a jók az eszüknek köszönhetően tudják megoldani a kihívásokat, amiken az ellenfelek elbuknak.

Szinte mindegyek elbeszélésben fontos szerepet játszik a **hármasszám**. A szegény embernek, a **királynak három lánya vagy fia van**, közülük mindig a legfiatalabb lesz a történet hőse. A legkisebb lányról szóló egyik legszebb mese „A só” címet viseli. A legkisebb fiúnak általában **három feladatot** kell teljesítenie. A megmérettetések nehézsége fokozódik, de egy állati segítőn keresztül szert tesz például három varázsvesszőre, egy rézre, egy ezüstre és egy aranyra, amelyek segítségével legyőzi az akadályokat. Ez történik „A szegény ember szőlője” című mesében.

Az **emberszereplők** egyáltalán nem csodálkoznak azon, hogy például egy lóval vagy egy kígyóval társalognak, mert a történet mágikus világában ez természetes. A tanító jellegű és **vicces állatmesékben** általában nem rendelkeznek csodás jellemzőkkel, de úgy beszélnek, gondolkoznak, mint az emberek. Rengeteg állat jelenik meg ezekben a történetekben, köztük nyulak, disznók, békák, farkasok, medvék, macskák, sündisznók, kecskék, egerek, madarak.

A ravasz róka sokszor feltűnik, hogy bajt okozzon a többieknek, erről szól a Róka koma mese. Az állatmesékben a tréfás jelleg miatt előfordul, hogy nem kapnak büntetést a kárt okozók, hanem ők győznek. A jók és a rosszak összecsapása során viszont leginkább a jók szoktak diadalt aratni egy kis furfang révén. Ilyen mese „A mezeinyúl és sündisznó”, ahol a pökhendi nyúl futóversenyre hívja a jámbor sündisznót. A verseny pedig izgalmas eredménnyel zárul.

A **női szereplők** közül a *boszorkányok, a banyák és az idős asszonyok játszanak jelentős szerepet*. A házukba betérő főhősöknek célszerű úgy köszönni, hogy „Jó napot, öreganyám”. Válaszként a „Szerencséd van, hogy öreganyámnak szólítottál” típusú mondatok hangzanak el. Ha nem ilyen lenne a köszöntés, akkor megsértenék az asszonyt, aki az életmentő segítség helyett valószínűleg elpusztítaná őket. Természetesen vannak kedves öreganyók, akik nem ennyire szigorúak. Olyanok is akadnak, akik a szíves üdvözlés ellenére sem hajlandók segíteni. Az egyik legnépszerűbb magyar népmesében, A kőlevesben a háborúból hazatérő katona szeretne finom ételt kapni, de sehol sem akarják fogadni. Okos tervet eszel ki, amelynek segítségével túljár a magát szegénynek való öregasszony eszén, akinek valójában mindene megvan, csak nem szeretné megosztani vele.

A **főhősöknek** visszatérő rosszindulatú ellenségei a sárkányok. Ők hullószerű lények, testüket pikkely borítja, tüzet okádnak, erősek és nagy karmuk van. Lehet három, hét vagy akár tizenkét fejük is, minél több, annál veszélyesebbek. Ezek ellenére emberként viselkednek, ruhákat hordanak, karddal harcolnak, lovagolnak. Sőt, néha a feleségük emberi asszony. Sárkányokat kell legyőzni a „Király kis Miklós”, „Az égig érő fa” és „Az égig érő paszuly” mesékben.

A mese módszertana

A mese szerepe a kiscserkészzetben

A mese módszertan vagy mese metodológia arról szól, hogyan lehet a mesét és a mesemondást mint nevelőeszközt felhasználni a kiscserkészzetben, és hogyan kell mesélnünk, hogy a kitűzött célt elérjük.

A kiscserkész két alapvető tulajdonsága a végtelen energia és a képzeletvilágban való élés. A mese a kiscserkész fantáziáját foglalkoztatja, azt veszi igénybe, arra gyakorol hatást.

Amikor meséről beszélünk, általában magyar népmesére gondolunk. Ez nem jelenti azt, hogy csak magyar népmeséket alkalmazunk a kiscserkész munkában, de előnyben részesítjük a többi, gyerekeknek szánt mesékkal szemben, mert a magyar népmese által megismertetjük a magyar nép erkölcsi világát. A magyar mesehős olyan példát mutat, amit érdemes követni.

Miért mesélünk?

1. Elsősorban azért, mert a népmese kitűnő **jellemnevelő** eszköz. Mesehallgatás közben a gyerek azonosítja magát a mesehőssel; nem csak hallgatja, hanem átéli a mesét. Ő maga lesz a főszereplő, együtt aggódik a főhőssel, együtt örvend vele, ha valamely nehéz feladatot sikerül megoldania.

A népmese jellemnevelő eszköz, mert:

- a) A magyar mesehős segítőkész: sánta kutya lábából kiveszi a szálkát; utolsó betevő falatját megosztja az éhező kisegérrel; az öregasszonynak segít rőzsét vinni; leveszi a kígyót a fáról; a szőlőtőkét megtisztítja a gatzól; a megrepedt kemencét betapasztja stb. Ezért meg is van a jutalma: „Jó tett helyébe jót várj!”
- b) A magyar mesehős udvarias: „Jó napot, öreg anyám!” — „Szerencséd, hogy öreganyádnak szólítottál!”
- c) A magyar mesehős bátor, ügyes: 99 legénynek a feje karóba kerül, de neki sikerül a lehetetlennek látszó feladatot megoldania, pl. elbújni úgy, hogy a királylány ne találja meg.
- d) A magyar mesehős vendégszerető: pl. az alvilágot járó hőst a sárkányok megvendégelik, ha később meg is küzdenek vele. Számos Krisztusi legenda szól a szíves vendéglátó megjutalmazásáról: juhász gulyást készít egyetlen borjúcskájából, másnap minden minden csontból egy-egy borjú lesz.
- e) A magyar mesehős kitartó, nem torpan meg a nehézségek előtt.
- f) Az adott szó szentsége mindenkinek felett van: pl. a boszorkány megígéri a mesehősnek, hogy lovainak legfiatalabb csikáját neki adja, ha ménesét három napig őrzi. A feladat sikeres elvégzése után mindent megkísérel, hogy a vállalkozó hőst más jutalommal elégítse ki, de mert ez ragaszkodik hozzá, a boszorkány az adott szó teljesítése alól nem tud kitérni. Sok esetben a király vagy a szegény ember az ördögnek ígéri azt, „amit nem tud” (pl. a gyereket, aki majd születni fog). Ígéretét mindig teljesíti.
- g) A jó mindig megkapja jutalmát, a rossz büntetését: lásd, Mi van a ládikóban? c. népmesét. (Benedek Elek: Táltos kecske, 20. oldal.)

- h) A magyar mesehős jó az állatokhoz: az ökörnyomban vergődő halat visszadobja a vízbe; egy fa ága-boga közé szorult hollót kiszabadít; sánta rókának megkegyelmez. Ezért --jó tett helyébe jót várj alapon-- a haltól pikkelyt, madártól tollat, rókától szőrszálat kap. Amikor bajba keveredik, a hálás állatok mindig segítségére sietnek.

A mesehős jó tulajdonságai kitűnő nevelő eszközök, ha indirekt alkalmazzuk őket, ha hagyjuk, hogy a mese magától hasson a gyerekekre. Ne legyen prédikáció a meséből. Ne mondjuk pl. „Lám, Boriska milyen segítőkész volt, ellentétben veletek, aki mindig csak magatokra gondoltok..”

2. A mese igen hatásos eszköz a szókincs bővítésére, a magyar nyelvtudás fejlesztésére. A mesék által szorgalmazzuk, elősegítjük a magyar tanulást anélkül, hogy a gyerekek észrevennék, hogy magyarul tanulnak. A mesélőnek ügyelnie kell arra, hogy ne konyhanyelven beszéljen. Egy-egy mese hallgatása közben több új kifejezést elsajátíthat a kiscserkész. Az őrsvezető, rajparancsnok feladata, hogy a mesét ügyesen válassza ki, és hogy ő maga is ismerje a benne előforduló kifejezéseket pl. dézsa, eresz, szénaboglya, zsvány, ringy-rongy, ámult-bámult.

Törekedjünk arra, hogy a gyerekek szépen beszéljenek magyarul! Ennek előfeltétele az, hogy azok, akik velük foglalkoznak, jó kiejtéssel, választékos szókinccsel beszéljenek.

3. Végül, szórakoztatás céljából is mesélünk. Már említettük hogy a gyerek fantáziavilágban él. Számára mesék világ világa épp olyan reális világ, mint az, amiben valóban él.

Mikor mesélünk?

Jóformán mindig találhatunk alkalmat a mesélésre. A kiscserkészekkel való foglalkozásban leginkább őrsi összejövetelen (a próbaanyag legtöbb pontját színessé, érdekessé lehet tenni mese alkalmazásával) és tanyázás alatt.

A mesét kitűnően alkalmazhatjuk, mint kerettörténetet. Mesekerete van a mese akadályversenynek, mesekerete lehet egy őrsi összejövetelnek, tanyázásnak, kirándulásnak. Egy népdal megtanításához is fűzhetünk mesét, egy gyermekjáték megtanításához is.

Nem szükséges, hogy minden összejövetelnek legyen kerettörténete, de itt-ott, mint váratlan fordulat, hasznos. De nem úgy kezdem ám, hogy „most elmesélem a mai összejövétel keretmeséjét, (hanem pl.” Amikor errefelé jöttem, találkoztam egy kisfiúval, akinek egy különleges malom volt a kezében. Megkérdeztem, hol szerezte?” Elmondom a mindent járó malmocska meséjét. (Benedek Elek: Táltos kecske, 124. oldal) Azután folytatom. „Közeledik anyák napja. Mit szólnátok hozzá, ha ezt a mesét előadnánk egy teadélutánon? Csináljunk bábszínházat, vagy játsszuk el szereplőkkel?” Tervezzük, hogy ki milyen szerepet vállal, beszélünk a díszletekről, kellékekről. A meghívókat is meg kell írni, legjobb, ha rajzokkal díszítjük. Díszíthetjük egy mindent járó malmocskával. A fiúk készíthetnek mindenjáró malom-perselyt, és ha valaki az összejövétel alatt spanyolul, portugálul, angolul, németül beszél, beletesz egy pár fillért. Ez a pénz az őrse lesz.

Hogyan mesélünk?

1. Hangosan, színesen, változatosan, mimikával, gesztusokkal. A mesét soha nem olvassuk! A mesélő üljön úgy, hogy minden gyereket jól lássa, és mesélés közben figyeljen arra, hogy a mese leköti-e a gyerekeket, hogy érdeklődéssel követik-e? Ha a mesélő kicsit ügyes, a gyerekek tátott szájjal szájálal hallgatják.

Mesét rögtönözni is lehet. A rögtönzött mese épp olyan érdekes lehet, mint egy népmese-gyűjteményhez tartozó mese. Fontos az, hogy mesemondó ismerje a népmese felépítését, íratlan törvényeit, és hogy helyesen használja a mese-elemeket. Pl. ha a pocsolyából megszabadított hal pikkelyt ad egy vándorló legénynek, valamikor a mese folyamán a legény vegye elő a pikkelyt, és hívja segítségül a halacsát.

2. Legfontosabb az, hogy a mesélő beleélje magát a mesébe. Magányos mesemondás nincs, ezért rendkívül fontos a hallgató közönség és a mesemondó viszonya. A jó mesemondó kiélezi a párbeszéd fordulatait, szinte hangod vált, ha más szereplő mesél. Fedics Mihály, Ortutay Gyula egyik kedvenc mesemondója, említette egy ízben: „Aki csak pár mesét tud, csak tízet is, az akár százat is csinálhat belőle, ha van tehetsége hozzá.” Egy másik mesemondó, egy 43 éves halász, ezt állítja: „Egy hétig is eltartott, amíg egy mesét elmondottam. Azt el lehet kezdeni mindenről: asztalról, tányérról, ami éppen jön. A mese éppen olyan, mint ugye van a kis facsemete. Fejlődik, az ember megnyesi, oltja, pucolja, lesz ága, levele, gyümölcse. Ilyen a mese is. Egyszer keztem egy mesét arról, hogy egy kisasszony talált egy kis ládát. Felvette, azt nézte, mi van benne, kinyitotta hát egy sárkány volt benne, aztán fölkapta is vitte. Hogy mi lett vele, azt egy hétig meséltem. A mese úgy megy, ahogy akarjuk csak alapja meglegyen, abba mindent bele lehet hordani.” (Ortutay Gyula: Kis magyar néprajz, Gondolat)
3. Használjunk szemléltető eszközöket: színes képeket, képeskönyveket, bábukat, árnyjátékot.
4. Fontos, hogy a mesét a kiscserkészek kora is hangulata szerint válasszuk ki: kisebb gyerekeknek rövidebb, egyszerűbb meséket, nagyobb gyerekeknek hosszabb, bonyolultabb meséket. Ha a gyerekek között előzőleg veszekedés volt, és nem akarnak kibékülni egymással, válasszunk olyan mesét, amiben a legkisebb testvér megbocsájt két gonosz bátyjának.
5. 5-10 percnél tovább ne tartson a mese.

Hogyan gyümölcsoztetjük a mesét a kiscserkész számára?

A mesét jobban elsajátítják, ha utána ők is elmondják, eljátszák, előadják pl. másik őrnek, szülői teadélutánon, öregotthonban, tábortúzi számként. Az előadások fejlesztik a gyerekek fellépését is.

Különböző meséket el lehet játszani élő szereplőkkel, vagy bábukkal. Az első esetben a gyerekek élvezettel öltöznek fel királynak, szegénylegénynek, elvarázsolt királykisasszonynak. A király elkészíti saját maga számára a koronát és szakállt, a szegény legény batyut köt egy bot végére, a királykisasszony felveszi hálóingét is virágkoszorút fon, és felhangzik az „Egyszer volt, hol nem volt...” Bábukat gyurmából, kézügyességi papírból, fakanálból, kukoricaháncsból stb. készítünk.

A mese által izgalmas, érdekes, vonzó világ tárul a kiscserkész szeme elé. A kiscserkészvezető feladata, hogy a gyerek lelkesen részt vegyen benne.

Arany János szerint az emberiség egyik csodálatos alkotása a mese. A magyar mesemondó nép, de csak azt fogadta el, azt véste emlékezetébe, évszázadról évszázadra azt adta át szájhagyomány formájában, amiben „... valamit derekas és méltó volt, elválasztva az értékest az ocsútól. Csak a maradandót kapta szárnyra az emlékezet.”

Ajánlott meséskönyvek

Benedek Elek: Táltos kecske
Benedek Elek: Világszép Nádszál kisasszony
Benedek Elek: Többsincs királyfi
Benedek Elek: Magyar népmese is mondavilág
Ilyés Gyula: Hetvenhét magyar népmese
Faragó József: Farkas-barkas
Kisgyermek nagy meséskönyve
Móra Ferenc: Sétálni megy Panka
Szabó Magda: Tündér Lala

Szabó Magda: Sziget-kék
Krisztus-legendák
Öreg néne őzikéje
Brumi
Gőgös Gúnár Gedeon
Mosó Masa mosodája
A mókus és a szarka
Mazsola. Mazsola és Tádé
Sicc Afrikában
Sicc meseországban

Ajánlott népmesék

Kígyós Jancsi, Táltos kecske, 262. oldal (Az adott szó szentsége mindenek fölött van.)

A hiú király, Hetvenhét magyar népmese, 224. oldal (A királynak hiúsága lesz a veszte.)

Adj isten egészségére! Hetvenhét magyar népmese, 411. oldal (A legény addig nem hajlandó azt mondani a királynak, hogy „Adj Isten egészségére!” amíg nem kapja meg a királykisasszonyt feleségül.)

Tündér Ilona és Árgyélus, Hetvenhét magyar népmese, 163. oldal. (Jellege tündérmese.)

A tetejetlen fa, Magyar népmese és mondavilág, 10. oldal (A legény a saját ügyessége révén nyeri el a királykisasszony kezét.)

A Kiskondás, Hetvenhét magyar népmese, 12. oldal. (Úgy kell elbújni, hogy a királykisasszony ne találja meg. Ez sikerül az állatok segítségével.)

Az aranytulipán, Táltos kecske 207. oldal (Kb. ugyanaz a történet, mint az előző mesében.)

A mindentjáró malmocska, Táltos kecske, 124. oldal. (A malom ételt, italt, aranypénzt jár.)

Az arany pálca, Világszép Nádszál kisasszony, 174. oldal (Nagyon hasonlít az előbbi meséhez.)

Az egerecske, Táltos kecske 327. oldal (Az egér feleségül veszi a macskát, miért nem szereti az egér a macskát; egész kicsi gyerekeknek nagyon megfelelő mese.)

A király nyulai, Többsincs királyfi, 234. oldal. (A szegény legény elszegődik nyúl pásztornak.)

A sündisznó, Többsincs királyfi, 120. oldal. (A király megtartja a szavát.)

Szóló szőlő, mosolygó alma, csengő barack, Többsincs királyfi, 174. oldal (nagyon hasonlít az előző meséhez.)

Holló úr meg rókáné, Táltos kecske, 211. oldal. (A holló egy ravaszsága többet ér, mint a róka 12 ravaszsága.)

Világszép Sárkány Rózsa, Táltos kecske 142. oldal. (Tündérmese)

A vénasszony és a halál, Világszép Nádszál kisasszony, 76. oldal (A vénasszony kifog a halálon.)

A bujdosó macska, Táltos kecske, 176. oldal. (A macska világgá megy, vándorlásában többen csatlakoznak hozzá. Kitűnő tábornoki szám sok kis cserkésznek jut benne szerep.)

Mi van a ládikó ban? Táltos kecske, 20. oldal. (A jó kislány megkapja jutalmát, a rossz megbűnhődik.)

Miért mesélünk kiscserkészeknek?

- *A mese elsősorban fejleszti a kiscserkészek képzeletvilágát.*
- *A mese jellemnevelő eszköz. A mesehős jótulajdonságai és a mese tanulsága példát mutat a gyerekeknek. Mivel beleéli magát a mesébe, a tanulságába is beleéli magát.*
- *A mese fejleszti a magyarságismeretet a gyerekekben.*
- *A mese gyakorlati eszköz. Keretmesére fel lehet használni a mesét, rajta keresztül meg lehet fegyelmi, lelki gondokat beszélni a gyerekekkel.*
- *A mese megadja azt az élményt amellyel megmarad a gyermek agyában a tanult anyag.*
- *A népdal és játék tanításához alkalmazhatunk mesét. A mesében szerzett élmény által, jobban tudja a gyermek megjegyezni a szabályokat, a szöveget, a történetet.*
- *Minden gyermek szeret mesét hallani. Fel kell használnunk ezt a remek lehetőséget, hogy megnyerjük a gyerekek érdeklődését és szeretetét. Hogyha nem használjuk fel az alkalmat, nagy veszteséget szenvedünk!*

Hogyan meséljünk?

- *Hangosan, tisztán, hangutánzással, kézjátékkal, kedves és nyugodt hanglejtéssel.*
- *Minden gyerek üljön a látkörünkben. Előre megmondjuk nekik, hogy hogyan hallgassanak. Megkérdezhetjük, hogy mit csinálnak a kezükkel, a szemükkel, a hangukkal, stb.*
- *Csak akkor olvassuk fel a mesét a gyerekeknek, hogyha azt hatásosan tudjuk csinálni. Különben a mesekönyv egy falat csinál köztünk és a gyerekek között. Inkább használjunk egy másik mesélő eszközt.*
- *Kérdezzünk a mese közben. „Mit gondoltok, ez milyen volt nekik?” Beszéljünk a gyerekekhez a mese alatt. „Képzeljétek...” Vonjuk bele a gyerekeket a mesébe.*
- *Nagyon hatásos, hogyha ismételünk. A mese alatt ismétlődjenek a cselekedetek, a köszöntések, a kifejezések. Jobban figyelnek akkor a gyerekek. Könnyebben jegyzik meg a történeteket, hogyha többször hallják. A kifejezéseket megtanulják az ismétlés által.*
- *Kerüljük a konyhanyelvet. Csak szalonképes szavakat használjunk.*
- *Mivel annyira fontos, hogy beleélje magát a mesélő is, a hallgató is, lényeges, hogyha nem érdekli a gyerekeket a mese, akkor hagyjuk abba gyorsan.*
- *Az apró részleteket gondoljuk ki előre, de a mese alatt, ne engedjük, hogy a szókeresés elrontsa a mese varázsát.*
- *Fel kell készülni, hogy simán menjen a mesélés. Így sokkal hatásosabb lesz.*
- *A kiscserkész lélektanra hivatkozunk, amikor választunk ki mesét. Meséljünk a gyermekvilág szereplőiről és problémáiról. Meséljünk gyerekekről, állatokról, családokról.*

Milyen az esti mese?

Amikor kirándulunk, rendkívül élményt jelent az esti mese. A tábortűz után egy második koronát jelent a nap végén. Néha az esti mese az a dolog, amely megóvja némely gyermek szorongását az idegen helyen alvás miatt.

Amikor mesélünk, gondoljunk arra, hogy milyen gondokat szeretnénk megoldani a napról. Esetleg valaki nem fogadott szót, vagy csúfolta a másikat, vagy hiányolta a családját. Ezeket a témákat meg lehet eleveníteni a mesében.

Amikor este mesélünk, akkor sokkal csendesebb hanggal mesélünk, nem variáljuk a hangot, sokat ismételünk. Még a mese előtt lehet „bódítóan” beszélni... „Gondoljatok arra, hogy milyen jó napunk volt, mennyit úsztunk, mennyit játszottunk, milyen fáradtak vagyunk. Csukjátok be a szemeteket, csak az én hangomat halljátok, gondoljatok a napunkra.” L-A-S-S-A-N beszéljünk.

Mi a népmese felépítése?

A magyar népmesének három része van...a kezdőforma, a tartalma, a záróformája.

A kezdőforma a megszokott „hol volt, hol nem volt,” fajta szöveg, amely a gyerekeket belehúzza a mese világába. Amikor a kezdőformát hallják, akkor eszükbe jut, hogy hogyan kell hallgatni, hogy a mesélő szavait el lehet hinni akármennyire eltérő a valóságtól, hogy most milyen jó dolog következik. Fel lehet kutatni többszáz fajta kezdőformát.

A magyar népmese tartalma hét irratlan törvényből áll.

1. A jó mindig megkapja a jutalmát, a rossz a büntetését. *A kiscserkész korban nagyon erős a gyerekek igazságérzete. A jóra tanítja. Hogyha nem kapja a jó a jutalmát és a rossz a büntetését, megzavarja a kiscserkészt.*

2. Az adott szó szentsége mindenek felett áll. *A mesélőre is, a szereplőkre is vonatkozik. A mesélő az, aki megszabja a mesében a valóságot. (Persze, hogyha népmeséről van szó, akkor a mese szabja meg, a mesélő csak megeleveníti mesélésével.) Hogyha a mesélő valamit mond a mesében, az úgy van. Ezért olyan fontos, hogy felkészüljön megfelelően a mesélő, nehogy hibázzon. A szereplők következetesen betartják ígéreteiket.*

3. A hármasszám ismétlődik. *Minden hármassban történik...három testvér, három ház, három ország. Ez a világ népmeséihez visszamenőleg igaz, ahol a hármass, a négyes, a hetes és a negyvenes számok ismétlődnek. Sok esetben, azért is jó a hármass, mert az első kettő megalapít egy ritmust, a harmadik megszakítja, pl. az első két testvér önző, a harmadik nem. Különben, a legkisebb testvér, állat a mesehős, mert azokkal azonosítják magukat a kiscserkészek.*

4. A köszöntések, kifejezések ismétlődnek. *Hogyha megismételjük ezeket a dolgokat, akkor megőrizzük a népmese és a nyelv értékeit, miközben megtartjuk a gyerekek figyelmét.*

5. Nincs kötött szövege. *Mivel a népmese szójhagyomány, nincs kötött szövege. Nem kell kívülről megtanulni, de annyira kell ismerni, hogy el tudjuk rendesen mondani.*

6. Legtöbbször nevelő hatással van. Jellemnevelő a mese. Megismerteti és megszeretteti a gyerekekkel a magyar kultúrát és nyelvet. Ez a mese fő célja.

7. A mesehős bizonyos jótulajdonságokkal rendelkezik. A mesehős segítőkész, udvarias, lovagias, igazságos, igazmondó, jó az állatokhoz, jószívű, megbocsájtó, hűséges, kitartó, vendégszerető, bátor. A mesehős jó példát mutat a gyerekeknek.

A záróforma általában egy megszokott szöveg... „Itt a vége, fuss el véle,” „Aki nem hiszi el, járjon utána,” stb. A mese végén a tanulságot ne leckéztetve mondjuk el, hanem inkább beszéljük meg a gyerekekkel. Így megértik a mese lényegét, és a mese élménye jó marad.

Milyen eszközöket használhatunk a mesélés alatt?

Bábúval mesélhetünk. A bábú a gyerek számára barátságos, kis lény, akinek elhisz sokmindent.

Amikor ráerősítünk egy táblára filcet, akkor megszületik a filctábla. A filctábla a filcből mese szereplőket, televízió elődje. Kivághatunk hátttereket és azokkal mesélhetünk.

A mese élmény és látvány kell legyen. Nincs látványosabb a jelmeznél. A vezető beöltözhet, mint az egyik szereplő és az ő szemszögéből mesélheti el a történetet, vagy akár a kiscserkészeket is beöltöztetheti, és a gyerekekkel, mint élő bábúkkal mesélhet.

Könyvet is lehet használni. Felmutathatjuk a képeket. Hogyha másnyelvű is a könyv, eltakarhatjuk a szöveget és használhatjuk a képeket. A könyv használatában az a fontos, hogy ne úgy olvassunk fel egy hosszú mesét, hogy gátot teremtsen köztünk és a gyerekek között.

Milyen forrásokat használhatunk a mesékhez?

A meséket sok helyről lehet összegyűjteni. A könyvtárban kikereshetünk meséket. Az amerikai könyvtárakban, általában a 398.2 szám alatt lehet megtalálni a népmeséket és tündérmeséket. Mivel a népmese egy nemzetközi dolog, használhatunk más országok népmeséiből is. Sokmindenben hasonlítanak a magyar népmeséhez. Idősebb kiscserkészeknek esetleg elmondhatjuk, hogy milyen országból származik a mese.

Az interneten is lehet találni sok népmesét. Egy nemzetközi népmese honlap <http://www.timsheppard.co.uk/story> Egy magyar népmese honlap <http://www.egyszervolt.hu>

Zárószó

A cserkészletben játszva, élménnyel tanítunk. Hogyha kihagyjuk a mesét a kiképzésünkéből egy ritka fontos eszközt veszítünk el. Mindenki tud mesélni, de fel kell rá készülni!!!

Hogyha gyakran mesélünk, adunk a kiscserkészeinknek egy olyan élményt, amely megfogja őket és visszavonzza őket a cserkészletbe. Aki nem hiszi el, járjon utána!

Aki nem hiszi el, járjon utána!
Marshall Tomi cscst.

Szerencséd, (Köszönd), hogy (öreg)anyádnak szólítottál! (fogadtál)

Szerencséd, (Köszönd), hogy (öreg)anyádnak szólítottál! (fogadtál): → **mesei sztereotípi**a, → népmesei szólás. A mesehős vándorútja során erdei házikóhoz érkezik, s ebben boszorkányszerű öregasszonyra talál. Így köszönti: – Jó napot (vagy jó estét), öreganyám. Mire az öregasszony így válaszol: Szerencséd, hogy öreganyádnak szólítottál, különben felfaltalak volna! (→ halálnak halálával halsz meg, vagy ha ezer lelked van is, meg kellett volna halnod!) A köszöntés következtében nemhogy bántaná a hőst, hanem megvendégeli, szállást ad neki, sőt úti célja elérésében is segítségére van.

Mesei sztereotípi

A valódi meséhez mint műfajhoz szervesen hozzá tartoznak, annak formai részét alkotják a mesekezdő (→ mesekezdő formula), mesezáró (→ mesezáró formula) és a cselekmény fordulópontjaira utaló átvezető formulák. Emellett gyakoriak a mesealakok tulajdonságait érzékeltető vagy párbeszédekben elhangzó formulaszerű állandó szóösszetételek, melyek azonos formában, mintegy a hétköznapi helyzet mesei jellegére utalva a közbeszédben is előfordulnak. Ilyenkor → **népmesei szólás**nak nevezzük őket.

Leggyakoribb és legismertebb mesei sztereotípiáink a következők:

- *egyet mondok, kettő lesz belőle;*
- *előttem világosság, hátam megett sötétség;*
- *köd előtttem, köd utánam;*
- *kétszer se mondatta magának;*
- *Hol jársz itt, ahol a madár se jár?;*

a szegény embernek → Annyi gyereke volt, mint a rosta lika, még eggyel több,

a királykisasszony olyan „szép, hogy a napra lehet nézni, de rá nem”

vagy **a hős olyan széppé vált, hogy** „hetedhét országon hét pusztá határon nincs párja”.

A hős köszöntésére, hogy „Jó estét öreganyám”, így válaszol az erdei kunyhó boszorkányforma gazdája: „→ Szerencséd, hogy (öreg)anyádnak szólítottál!, különben felfaltalak volna!”.

A természetfeletti ellenfél így szól a párviadal előtt a hőshöz: „Mikor anyádban annyi voltál, mint egy köleskásának ezredrésze, akkor tudtam, hogy meg kell veled vívni”. „Hogy menjünk – kérde tovább – öltre, vagy kardra, vagy botra?”, „Kutya szokott öltre, kondás pedig botra, vitéz pedig kardra!” – válaszol a hős.

Vagy a hős és táltoslova párbeszéde: „Hogy menjünk, édes gazdám, mint a szél, vagy mint a gondolat?” – „Úgy, édes lovam, hogy se tebenned, se énbennem hiba ne essék!”.

Csupa állandó, jól kicsiszolt fordulat a sárkány és lova párbeszéde is: „Kutyák, ebek ígyák véredet, nincs mit enned, nincs mit innod, nincs szép gazdasszonyod?” – „Van mit ennem, van mit innom, de nincs szép gazdasszonyom. Ellopták. – Kicsoda? – A volt ura. – Ehetem, ihatom, pipázhatom? Utolérjük? – Egy zsák diót megtörhetsz, egy hordó bort megihatsz, egy mázsa dohányt elpipálhatsz, úgyis utolérjük”.

De gyakran alliteráló, állandó szóösszetételeket találunk a megszólítások és fenyegetések között is: „Szívemnek szép szerelme...”, → halálnak halálával halsz meg, „karóba fütty (függ) a fejed!”.

Ilyen állandó szóösszetételekből alakult a mesehősök egy részének a neve is: „Veresálnokvitéz”, → Szépmezőszárnya, „Világszépasszonya” stb.

Ezek a mesei sztereotípiák a mese nyelvi ritmusának pillérei. (→ még: ásó, kapa választja el őket, → varázsszó, → Vert viszen veretlent...) – Irod. Katona Imre: Prózai epikus hagyományok (Tápé története és néprajza, Tápé, 1971).

Népmesei szólás

Népmesei szólás: **állandósult szókapcsolat**, → mesei sztereotípia, melyet olykor a mesére való utalással a közbeszédben is használunk.

Ilyenek:

→ ásó, kapa választja el őket,

→ halálnak halálával halsz meg,

→ Hol volt, hol nem volt..., az Óperenciás tengeren is túl,

→ Szerencséd, hogy (öreg)anyádnak szólítottál!,

„Köd előttem, köd utánam” (→ varázsszó),

„itt a vége fuss el véle”, „aki nem hiszi, járjon utána” stb.

Ezeket a meséből származó vagy abba bekerült szólásokat, kifejezéseket szólásgyűjteményeink is számon tartják, gyakran anélkül, hogy a mesét vagy a mesetípust, amellyel kapcsolatban vannak, megemlítenék (pl. → Vert viszen veretlent...: AaTh 4).

Szerepük a 16–19. sz.-i köznyelvben a mainál jóval nagyobb lehetett, mint ezt a ránk maradt levelek, feljegyzések és útinaplók is bizonyítják. Számos népmesei szólást, népmesére való utalást tartalmaznak pl. Mikes Kelemen töröko.-i levelei, de találunk ilyeneket a magánlevelezésben (→ Királyfia Kis Miklós) vagy a saját használatra készült úti feljegyzésekben is (→ Óperencia).

Kovács Ágnes

Népmesék a táborra

A szegény ember szőlője

A kő leves

A só

Pinkó

Péter és Pál

A kékfestő inas

Eb, aki a kanalat meg nem eszi

A két koma

Szóló szőlő, mosolygó alma, csengő barack

Nyakigláb, Csupaháj, Málészáj

Három kívánság

Jakab és a zab

Az ember a legerősebb állat

Csillagszemű juhász

A szegény ember szőlője

A szegény ember három fia közül csak a legkisebbik tudja megőrizni a szőlőt, mert enni adott a békának. A béka hálából három csodaparipát bocsát a rendelkezésére. Ezek segítik a fiút a királykisasszony kezének elnyerésében.

Volt, hol nem volt, hetedhét országon is túl volt, volt egyszer egy szegény ember s annak három fia. Ennek a szegény embernek egy darab szőlője volt, egyebe semmi, sem égen, sem földön. No, hanem őriztette a szőlőjét, akárcsak a szeme fényét. Sorba jártak ki a fiai a szőlőbe, és istrázsálták éjjel-nappal. Egy reggel a legidősebb fiú ment ki a szőlőbe, ott leült, s elkezdett falatozni. Amint ott falatoznék, elejébe ugrik egy béka, s kéri a legényt:

- Adj egy falás kenyeret, te legény, már két hete, hogy egy falatot sem ettem.
- Majd holnapután vaskedden - mondotta a legény, s elkergette a békát.

A béka elment szó nélkül, de a legény csakhamar elaludott, s mikor felébredt, a szőlő úgy meg volt dézsmálva, hogy a legényt a hideg is kirázta nagy félelmében. Másnap a középső fiú ment a szőlőbe, de az éppen úgy járt, mint a legidősebb. Attól is kért a béka kenyeret, de ez a legény is elkergette, még jól meg is dobta kővel. Azután lefeküdt, elaludott, s mire felkelt, fele sem volt meg a szőlőnek. Hej, zsémbelt a szegény ember, nem volt otthon maradása a két idősebb legénynek, elkergette az apjuk. Egyebük sincs annál a kis szőlőnél, s arra sem tudnak vigyázni! Mondotta a legkisebb legény:

- Ne búsuljon, édesapám. Ami maradt, az meg is marad, azt én őrzöm. Kimegy a legény a szőlőbe, leül ő is falatozni, s hát jó egy béka, kenyeret kér tőle is.
- Adok én jó szívvvel, hogyne adnék.

Letört egy jó darabot a kenyérből, s szépen a béka elé tette.

- Egyél, szegény béka, nesze.
- No, te fiú - mondotta a béka -, jótétel helyébe jót várj. Nesze, adok neked egy rézvesszőt, egy ezüstvesszőt meg egy aranyvesszőt. Majd az éjjel eljön három paripa, egy rézszőrű, egy ezüstszőrű meg egy aranyszőrű, hogy összerugdossák a szőlődet, de te csak suhints rájuk külön-külön ezekkel a vesszőkkel, s egyszeribe megszelídülnek. Aztán meglátod, hogy sok hasznukat veszed az életben.

Úgy lett, ahogy a béka mondotta. Eljött éjjel a három paripa, berontottak a szőlőbe, nyerítettek, rúgtak, kapáltak, hányták fel a földet a csillagos egekbe. De a legény sem nézte összedugott kézzel, rájuk suhintott magyarosan, s hát abban a pillanatban úgy megszelídültek, úgy állottak előtte, mint három bárány.

- Ne bánts minket - mondták a paripák. - Ha valamire szükséged lesz, csak suhints a vesszőkkel, s nálad leszünk.

Azzal a paripák elnyargaltak, a fiú pedig hazament. De semmit sem szólt, sem az apjának, sem a testvéreinek arról, hogy mi történt. Azok csak csudálkoztak, hogy mi tenger szőlő lett, hogy az egész falunak nem lett annyi bora, mint nekik. Alig tudták leszüretelni.

No, telt-múlt az idő, egyszer a király, mint gondolt, mit nem, egy magas fenyőszálat állíttatott a templom elé, a fenyőszál tetejére tétetett egy aranyrozsmaringot, s kihirdettette az egész országban,

hogy annak adja a leányát, aki lovával olyan magasra ugrat, hogy a fenyőszál tetejéről lekapja az aranyrozsmaringot. Próbálkozott mindenféle királyfi, herceg, de hiába próbálták, még félig sem tudtak felugratni.

Mikor mind nagy szégyenkezve elkullogtak, jött egy legény rézszőrű paripán. Fején rézsisak volt, hogy ne lássa senki, aztán sarkantyúba kapta a lovát, egy ugrással lekapta a rozsmaringot, s úgy eltűnt, mintha a föld nyelte volna el.

Hát bezzeg a szegény ember legkisebb fia volt ez a vitéz. De otthon nem tudtak erről semmit. A rongyos ruhájában ment haza, s mikor az apja meg a testvérei hazakerültek - mert azok is oda voltak csudalátni -, ott heverészett a kuckóban. Mondják a bátyjai, hogy ők mi mindent láttak.

Mikor mindent elbeszéltek, azt mondja a legény:

- Jobban láttam én azt, mint ti.
- Ugyan honnét láttad volna jobban? - kérdezték a bátyjai.
- Hát fölállottam a kerítésre, s onnét láttam.

A legények még ezért is irigykedtek az öccsükre, s hogy többet ilyesmit ne lásson, a kerítést lebontották.

Következő vasárnap még magasabb fenyőszálra egy aranyalmát tétetett a király. Most is próbáltak szerencsét sokan, de hiába. Hanem mikor nagy szégyenkezve mind elkullogtak, jött ezüstszőrű paripán egy vitéz, akinek ezüstsisak volt a fején. Ez egy ugrással lekapta az aranyalmát, s úgy eltűnt, mintha a föld nyelte volna el.

Mire a szegény ember s két idősebb fia hazakerült, a legkisebb fiú már ott hevert a kuckóban.

Mondják neki nagy áradozva, hogy mit láttak, bezzeg olyat a kuckóból nem lehet látni!

- Ó, én jobban láttam, mint ti - mondotta a legény.
- Ugyan honnét láttad?
- Felmásztam az ól tetejére, s onnét láttam.

A legények nagy mérgükben szétszedték az ól tetejét is, hogy az öccsük ne lásson onnét. Harmadik vasárnap még magasabb fenyőszálra arany selyemkendőt tűzetett fel a király. Bezzeg, hogy ezt is a szegény legény kapta el. De most sem ismerte meg senki, mert aranyszőrű paripán volt, s aranysisak fedte az arcát.

Beszélik otthon a legények nagy dicsekedve, hogy mi csudát láttak.

- Jobban láttam azt én - mondotta a legény.
- Ugyan honnét láttad?
- Honnét? A ház tetejéről.

Mérgelődtek szörnyen a legények, s nagy mérgükben széthányták a ház fedelét is. Aközben a király kihirdette országszerte, hogy jelentse magát az a vitéz, aki elvitte az aranyrozsmaringot, az aranyalmát, az arany selyemkendőt. Eltelt egy hét, eltelt két hét, nem jött senki. Akkor a király odahívatta az udvarába, aki valamirevaló legény csak van az országban. Azok közt sem volt az a híres vitéz. Mikor aztán mind eltakarodtak, jött aranyszőrű paripán a legény, aranyos ruhában. Kalapjába volt tűzve az aranyrozsmaring, a lova kantárjába az arany selyemkendő, s egyik kezében tartotta az aranyalmát.

No, csakhogy megjött. Örült a király, de még jobban a királykisasszony. Mindjárt megtartották a lakodalmat, s a király a legénynek adta egész országát. Még ma is élnek, ha meg nem haltak.

A kőleves

A rongyos, háborúból visszatérő katona kéregetni kezd a faluban élelemért, de senki nem szánja meg. Ekkor cselhez fordul: fazekat meg vizet kér egy öregasszonytól, hogy egy darab kőből levest főzzön. Rendre kicsal tőle aztán sót, zsírt, kolbászt és krumplit, és így elkészül a „kőleves”.

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy háborúból haztérő szegény katona. Rongyosan és éhesen ment egyik faluból ki, a másikba be, de bizony nem kínálták meg sehol se egy falás kenyérrel vagy egy kis meleg levessel. Bekéredzkedett az egyik házhoz is, kért a másik háznál is. Volt ahol a kutyát is ráeresztették, máshol meg olyan szegénynek tettették magukat, mint akiknek semmijük sincs.

Elhatározta magában a katona, hogy a következő faluban bemegy a legelső házba, és lakjon ott bárki is, levest főz magának. Ahogy beért a faluba, föl is vett az útról egy követ, s bement a legelső házba. Egy öregasszony lakott itt.

- Jó napot, öreganyám!
- Adjon Isten, vitéz uram!
- Hát hogy s mint szolgál az egészsége?
- Az enyém szolgál, ahogy szolgál, hát vitéz uramnak hogy szolgál?
- Nekem is éppen úgy szolgál, ahogy szolgál. De nagyon éhes vagyok, és úgy ennék valamit, ha volna, aki szívesen adna.
- Jaj, lelkem, vitéz uram, adnék én, ha volna. De én is olyan szegény vagyok, mint a templom egere. Semmim sincs, tiszta üres a kamrá, üres a padlásom, üres mindenem. Még egy falás sincs idehaza.
- Jól van - mondja a katona -, én nem vagyok annyira szegény, mint az látszik, van itt a zsebemben egy jó nagy kő. Ebből én tudnék levest főzni, csak kéne egy üstöcske vagy egy fazék, amiben megfőzhetném.

Kíváncsi lett nagyon az öregasszony, milyen lehet az a kőleves.

- Fazekat éppen adhatok, mert az van elég - mondja az öregasszony -, csak az nincs, amit beletehetnék.

Megmosta a katona a követ jó alaposan, aztán beletette a fazékba. Az öregasszony tüzet rakott. A katona vizet töltött a kőre, s odatette főni. Időnként egy jó hosszú fakanállal megkeverte a vizet.

Leste az öregasszony, hogy mit csinál a katona. Amikor a víz már forrt, a katona megkóstolta a levest.

- Finomnak finom - mondja -, de ha egy kicsi só volna benne, akkor még finomabb volna.
- Hozok én sót, van nekem - sürgölődött az öregasszony, és már hozta is. Beletette a katona a levesbe a sót, megkevergette jól, s azt mondta:
- Tudja-e, ha lenne egy kanálka zsírja, akkor lenne igazán jó ez a leves.

Felelte rá az öregasszony:

- Van nekem az is, hozok én!

Hozott egy kanál zsírt, azt is beleeresztették a fazékba. Kevergette a katona a levest, kóstolgatta, az öregasszony meg leste. Azt mondta egyszer csak a katona:

- Tudja, én gyakran főzök kőlevest, és elmondhatom, hogy a kőleves akkor a legfinomabb, ha egy kis kolbász is kerül bele.

- Van nekem kolbászsom is - vallotta be az öregasszony -, hozok én egy darabot a kamrából.

Be is ment, a katona meg utánakiáltott:

- Hozzon akkor már két darabot, öreganyám, mert nekem is kell egy darab meg magának is.

- Hozok, hozok! - kiáltott vissza az öregasszony, és már hozta is a két darab kolbászt.

A katona beletette azt is a fazékba. Közben szép lassan kevergette, kóstolgatta.

- Tudja -e - szólalt meg újra -, ha volna egy pár szem krumplija, azt még beleapríthatnánk a levesbe. S ha még egy kis zöldség is kerülne, az volna csak igazán fölséges!

- Van nekem az is - büszkélkedett az öregasszony -, mindjárt hozom is. Hamar hozott egy pár zöldséget, krumplit, azt gyorsan megpuolták, végül azt mondta az öregasszonynak:

- Kóstolja csak meg, maga is, hogy milyen jó!

Megkóstolja az öregasszony is:

- Jaj, hát sose hittem volna, hogy kőből ilyen jó levest lehessen főzni - csapta össze a kezét.

Hagyták még egy kicsit főni, aztán így szólt a katona:

- Még egy pár szem rizs is jó lenne bele, ha volna, de ugye az nincsen?

- Van nekem az is - bólogatott az öregasszony. Hamar még egy pár szem rizst is hozzátettek. Felsóhajtott a katona:

- No, most már tisztára olyan ez a leves, mint amilyeneket én szoktam főzni.

Megvárták, hogy megfőjön, aztán a katona szedett egy jó nagy tányérral az öregasszonynak, egyet magának, s jóízűen megették. Az öregasszony nem győzött eleget csodálkozni, hogy miként lehet egy kőből ilyen jó levest főzni? Mikor jóllaktak, azt kérdezte a katonától:

- Mondja, vitéz uram, nem adná el ezt a követ? Sokszor az sincs, amit főzzek, s ebből milyen jó levest tudnék én főzni:

- Eladom én szívesen! - felelte a katona, és elmosolyodott a bajusza alatt. - Száz forintért odaadom.

Az öregasszony hamar odaadta a száz forintot, kivette a levesből a követ, egy kendőbe betakargatta, s jól eldugta.

A katona meg elsomfordált a száz forinttal, nehogy az öregasszony meggondolja magát. Így már jól is lakott, és volt neki száz forintja is, vígan rózta estig az utat, amíg nem talált megint egy olyan öregasszonyt, aki nem tudta, hogyan kell főzni a kőlevest. Ott aztán újra jóllakott.

Ez volt a kőleves története. Éljetek úgy, hogy nektek sohase kelljen megkóstolnotok!

A só

A király legkisebb lánya azt mondja apjának: úgy szeretem édesapámat, mint az emberek a sót. A király erre úgy megdühödik, hogy egészen az erdőig űzi lányát. A szomszédos ország ifjú királya vadászat közben rálel a gyönyörű királylányra. Annyira megtetszik neki a leány, hogy azon nyomban megesküsznek, ráadásul kis furfanggal az öreg királyt is sikerül megbékíteniük.

Volt egyszer egy öreg király s annak három szép leánya. A fél lába már a koporsóban volt a királynak, szeretne volna mind a három leányát férjhez adni. Hiszen ez nem is lett volna nehéz, mert három országa volt, mind a három leányára jutott hát egy-egy ország. Hanem amiképpen nincs három egyforma alma, azonképp a három ország sem volt egyforma. Azt mondta hát egyszer a király a leányainak, hogy annak adja a legszebbik országát, amelyik őt legjobban szereti.

Sorba kérdezte a leányokat, kezdette a legidősebbiken:

- Felelj nekem, édes leányom, hogy szeretsz engem?
 - Mint a galamb a tiszta búzát – mondta a leány,
 - Hát te, édes leányom? – kérdezte a középsőt.
 - Én úgy, édesapám, mint forró nyárban a szellőt.
 - No, most téged kérdezek – fordult a legkisebbikhez -, monddad, hogy szeretsz?
 - Úgy, édesapám, ahogy az emberek a sót! – felelte a kicsi királykisasszony.
 - Mit beszélsz, te haszontalan lélek! – förmedt rá a király. – Kitakarodj az udvaromból, de még az országomból is! Ne is lássalak, ha csak ennyire szeretsz!
- Hiába sírt, könyörgött a királykisasszony, hiába magyarázta, hogy az emberek így meg úgy szeretik a sót – nem volt kegyelem: világgá kellett hogy menjen a kicsi királykisasszony.

Elindult keserves sírás közt a kicsi királykisasszony, s betévedt egy rengeteg erdőbe. Onnan nem is tudott kivergődni, szállást vert egy odvas fában, s ki-kijárt az erdőbe, szedett epret, málnát, szedret, mogyorót, s amit csak talált, úgy éldegélt egymagában.

Egyszer, mikor már egy esztendő is eltelt volt, arra vetődött a szomszéd királyfi, s ez megpillantotta a királykisasszonyt a málnabokrok közt. De a királykisasszony is észrevette a királyfit, s nagy ijedten beszaladt a fa odvába.

Utána megy a királyfi, s beszél:

- Ki van itt?

A királykisasszony meghúzódott az odúban, reszketett, mint a nyárfalevél, s egy szó nem sok, annyit sem szólt. Újra kérdi a királyfi:

- Hé! ki van itt? Ember-e vagy ördög? Ha ember, jöjjön ki, ha ördög, menjen a pokol fenekére!

A királykisasszony most sem mert szólani.

Harmadszor is kérdi a királyfi:

- Hé! ki van itt? Szóljon, ember-e vagy ördög, mert mindjárt belövök!

De már erre megijedt szörnyen a királykisasszony, s kibújt a fa odvából nagy szipogva-szepegeve. Rongyos, piszkos volt a ruhája, szégyellte magát erősen, s keserves könnyhullatás közt mondta el a királyfinak, hogy ki s mi ő. Megtetszett a királyfinak a királykisasszony, mert akármilyen rongyos volt, akármilyen piszkos volt a ruhája, szép volt, kellemetes volt az arca. Szép gyöngén megfogta a kezét, hazavezette a palotájába, ott felöltöztette drága aranyos-gyémántos ruhába, s két hetet sem várt, de még egyet sem, azt gondolom, hogy még egy napot sem, de talán még egy órát sem, megesküdtek, s csaptak akkora lakodalmat, hogy no.

Telt-múlt az idő, a fiatal pár nagy békeességben élt, úgy szerették egymást, mint két galamb. Azt mondta egyszer a király:

– No, feleség, én akkor, amikor először megláttalak, nem is igen firtattam, hogy miért kergetett el az apád. Mondd meg nekem a tiszta valóságot.

– Lelkem uram – mondja a királyné -, én másként most sem mondhatom. Azt kérdezte az édesapám, hogyan szeretem őt, s én azt feleltem: mint az emberek a sót.

– Jól van – mondta a király -, majd csinálok én valamit, tudom, visszafordul az édesapád szíve.

Hogy s mint fordítja vissza, arról semmit sem szólt a feleségének, hanem csak befordult a másik szobába, levelet írt az öreg királynak, s abban meghívta délebedre. Hát el is ment a levél másnap, s harmadnap jött a király hatlovas hintón. Fölvezette a fiatal király az öreg királyt a palotába, a palotájának a legszebb szobájába, ottan már meg volt terítve az asztal két személyre. Leülnek az asztalhoz, hordják az inasok a finomabbnál finomabb ételeket, de hogy szavamat össze ne keverjem, a fiatal király megparancsolta volt, hogy az öreg király számára minden ételt külön főzzenek, süssenek, s abba sót ne tegyenek.

No, ez volt csak az ebéd! Megkóstolja az öreg király a levest, merít belőle egy kanállal, kettővel, de le is tette mindjárt a kanalat, nem tudta megenni a levest, olyan sótalán volt. Gondolta magában az öreg király: ebből bizony kifelejtették a sót, de a sóbafőttben majd csak lesz. Nem volt abban annyi sem, mint egy mákszem. Hordták a pecsenyéket szép sorjában, de vissza is vihették, mert a vén király csak megnyalintotta, s bele sem harapott, olyan cudar sótalán, ízetlen volt mind a sok drága pecsenye.

De ezt már nem állhatta szó nélkül az öreg király:

– Hallod-e, öcsém, hát miféle szakácsod van neked, hogy só nélkül süt-főz?

– Sóval süt-főz ez máskor mindig, felséges bátyámuram, de én azt hallottam, hogy bátyámuram nem szereti a sót, megparancsoltam hát, hogy fejét vétetem, ha egy mákszem sót is tesz az ételekbe.

– No, öcsém, azt ugyancsak rosszul tetted, mert én erősen szeretem a sót. Kitől hallottad, hogy nem szeretem?

– Én bizony éppen a kigyelmed leányától, felséges bátyámuram – mondta a fiatal király.

Abban a szempillantásban megnyílik az ajtó, belépett a királyné, az öreg király legkisebb leánya.

Hej, istenem, örült az öreg király! Mert még akkor megbánta volt szívéből, hogy elkergette a leányát, s azóta ország-világ kerestette mindenfelé. Bezzeg, hogy most a legkisebbik leányának adta a legnagyobbik országát. A fiatal király mindjárt kezére vette azt az országot is, s még ma is élnek, ha meg nem haltak.

Pinkó

Pinkó egy csintalan kisördög, akit az apja megbüntet, mert egy napon, amikor az erdőben játszik, ellopja az öreg favágó tarisznyájából a málét és megeszi azt. A büntetése az, hogy három évig szolgálja a szegény favágót. Ez idő alatt rafinált eszével és varázserejével gazdaggá teszi a szegény embert és a feleségét. Első alkalommal egy nap alatt kivágja és felaprítja az erdő összes fáját. A nagy gazdák kénytelenek hát kifizetni az öreg favágót. Következő alkalommal mennek a báróhoz munkáért, ahol szántaniuk kell. Vesznek a vásárba két kis borjút, s azzal egy nap alatt többet szántanak, mint a tizenkét béres tizenkét ökörrel együtt. A béresek rábeszélrik a bárót, hogy vegyék meg Pinkótól a két kis borjút egy véka aranyért és a tizenkét ökörért cserébe. Így is történik. Persze, nekik nem megy olyan jól a két kis borjúval, mint Pinkónak ment. Utolsó alkalommal a királyhoz mennek munkáért, ahol csépelniük kell. Pinkó rövid idő alatt kitáncolja az összes gabonát, szét is válogatja azokat, így a király kénytelen megadni az ígért egy zsák búzát. Csakhogy olyan hatalmas zsákot varrnak otthon össze, hogy a király összes búzája belefér. Így a három év leteltével Pinkó úgy hagyja ott a két öreget, hogy immár mindenük megvan, semmit nem kell többé nélkülözniük.

Hol volt, hol nem volt, hetedhét országon, még az Óperenciás-tengeren is túl, Andrásfálnak a végénél, a mi erdőnknek a közepén volt egyszer egy szegényember s egy szegény asszony. Azt mondja egyszer a szegényember a feleségének:

- Hallod-e, édes feleségem, tarisznyálj engem fel jól, mert én megyek az erdőbe napszámba, s nem akarok mindennap hazajönni enni, hanem úgy gondoltam, hogy egy héten csak egyszer jövök haza. Főzzél nekem egy jó nagy fazék túrós málét, puliszkát, tedd bele a tarisnyámba, s nekem akkor lesz, amit egyem.

Hát úgy is tett a szegény asszony. Főzött egy jó nagy fazék túrós málét, s összecongolyította a takargatóba, s beletette a tarisnyába. Mikor az erdőbe ért a szegényember, egy fának levágta az ágát, s annak a csonkjára reáakasztotta a tarisnyáját. Aztán nekifogott fát vágni. Vágta, vágta. Igen, de ott az aljban lakott az ördög, Plutó a kicsi fiacskájával. Meghallotta az ördögnek a kicsi fia a kopácsolást, gondolta, hogy ő odamegy s megnézi, ugyan miféle kopácsolás az. Hát meglátta, hogy egy szegényember vágja a fát. Odalopózkodott, s a tarisnyájából az ennivalót mind megette.

Keresi Plutó a fiát, kiabál:

- Hol vagy, kicsi fiam, hol vagy?
- Itt vagyok, édesapám!
- Gyere csak ide, mit csináltál?
- Megettem a szegény embernek a máléját.
- Hát te miért tetted ezt vele, most mit tud enni a szegény ember? Tudd meg, amiért megetted,

három esztendeig kell hogy szolgáljad őt.

Sírt az ördöggyermek, hogy ő bizony nem megy a szegény emberhez, de az apja elkergette.

- Pinkó, oda fogsz menni, s szolgálod, amiért megetted az ennivalóját!

Odamegy a kicsi gyermek a szegény emberhez, s azt mondja neki:

- Jó napot, bácsi!
- Adjon isten, fiam! Hát te mit keresel itt?

- Én azért jöttem, hogy én most három esztendeig kendet kell szolgáljam.

- Hát ugyan bizony miért?

- Azért, mert megettem a tarisnyájából az ennivalóját.

- Hát ha megetted, akkor jól tetted, egészségedre! – hagyta annyiban a szegényember. - De nekem nem kell, hogy hozzánk gyere, mert még nekem is alig van mit egyek. Nemhogy én téged eltartsalak.

- Kikeresem én magamnak – hengegett az ördögfiú. Azzal összefogott hamar két fát gyökerestül, s úgy verte egymáshoz, hogy azok méterszámra törtek egyszerre össze. Sminden a helyére ugrott. Na - gondolta a szegényember -, lesz nekem itt segítség. Nem telt bele egy jó félóra, amit a szegényember elvállalt egy hétig, az már rendbe volt téve. Megszólalt az ördögfiú: - Na most mehetünk haza!

- Jól van - bólintott a szegényember -, de még egy kicsi száraz ágat kellene vigyünk haza, hogy a feleségem legyen amivel főzzön egy kicsi levest este, ha hazamegyünk.

Hamar összegyűjtött az ördögfiú egy nagy hátra való száraz fát, felkapta a hátára, s azt mondja a szegény embernek:

- Na most, öregapám, üljön fel a fának a tetejére.

A szegényember felmászott az ágakon. Felkanyarodott a nagy ágak tetejére, s az egészet összefogta az ördögfiú, Plutónak a fia, s hazavitte. Mikor hazavitte, elkezdtek egyezkedni, hogy másnap elmennek a bíróhoz, s vállalnak szántanivalót. De nincs nekik szekerük, ekékük és lovuk.

Azt mondja az ördögfiú a szegény emberek:

- Tudja mit, öregapám! Menjen el reggel, s vegyen két ökröskét, ha van annyi pénze, s azzal jelentkezünk a bírónál, s szántást vállalunk.

El is ment a szegény ember, s vett két ökröskét, azzal az ökröskévei elmentek a bíróhoz. Jelentkeznek a bírónál, hogy van-e szántanivalója.

- Van, van! – legyintett a bíró. - Nemcsak ilyen két ökörrel lehet szántani, hanem még százan is jöhetnek. Eke is van, fogjátok be az ökröket, s itt vannak az én embereim is, és állhatnak be szántani. Ki is mennek, az ördögfiú pedig ameddig a többiek összeszedelőzködnek, addigra akkora darabot megszántott, hogy mások egy hétig se szántották volna meg.

Összeegyeznak a béresek, a szolgálégyenyek, hogy meg kellene vegyék ezt a két ökröskét attól a szegény embertől, mert ezek úgy tudnak szántani, hogy rettenetes. Hallja az ördögfiú, hogy min egyezkednek, s odasúgja a szegény embernek:

- Adjuk oda, ha kéri!

Mondják is a béresek, a szolgálégyenyek, hogy a bíró meg kellene vegye ezt a két ökröt, mert akkor egykettőre kész volna a szántás.

Azt mondja Pinkó, mert Pinkónak hívták ezt az ördögfiút, hogy eladják, de csak akkor, ha adnak húsz ökröt helyette s egy fél zsák pénzt. Kimérték Pinkónak s a szegény embernek a fél zsák pénzt, s odaadták a húsz ökröt. Nagy örömmel indult haza a szegényember.

A legények meg elkezdtek szántogatni az ott maradt két ökröskével, de bizony azok olyan gyengék voltak, hogy meg se mozdultak a barázdában. Futnak az ördögfiú, Pinkó után: - Gyere csak vissza hamar, mert nem mennek az ökrök.

Visszamegy Pinkó, megcsavargatja az ökröskékeknek a szarvát, s beleállítja a barázdába. Rájuk legyint az ostorral, s hát azok úgy mennek, mint a veszedelem. Azt mondja Pinkó:

- Így kell szántani, né! Ha nem tudjátok, hogy kell, akkor ne kezdjétek neki!

Hát a szolgálégények megszegyellték magukat, s megint nekifogtak a munkának. Pinkó meg hazament, levágtak azokból az ökrökből, a pénzből bevásároltak, fájuk is volt, éltek jól egy darabig. Egy idő múlva megint elkezdett Pinkó a szegény emberrel egyezkedni, hogy megint elmennek dolgozni, csépelni a királyhoz. El is mentek. Jelentkeznek, hogy van-e a királynak csépeknivalója.

- Van – feleli a király –, nem kettőtöknek, hanem századmagatokkal jöhettek, annyi csépeknivaló van.

Azt mondja Pinkó:

- Csak bízsa reánk, felséges királyom, majd mi a szegény emberrel kicsépeljük.

Elment az asztagokhoz, s széjjelhányta a kévét, búzát, rozsot, árpát, mindent egybe, vagy kétszer végigtáncolta, s ki volt csépelve.

Odamegy a gazdatiszt, s rámondul: - Hallod-e, édes fiam, nem úgy kell ezt. Hanem külön kell csépelni a búzát, külön az árpát, s külön a rozsot, külön a borsót, külön a lucernát. Nem mindenfélét egy helyre.

- Hát ezen én segíték - húzta fel a vállát Pinkó. Reáfújta a gabonára, s mindenféle mag külön szökdösött, külön csomóba.

Mikor így készen voltak, lement a király, s csak elámult. Odahívta a szegény embert.

- Na, te szegényember, a fiaddal – mert azt hitte, hogy fia – ilyen hamar rendbe tettétek, s ilyen ügyesen! Még meg se egyeztünk, hogy mit fizessek, ha készen lesztek.

Mondja Pinkó:

- Nem kérünk mi semmit ezért, csak egy zsák gabonát. Akár búza, akár árpa, akár rozs, egy zsák gabonát kérünk.

Megegyeztek egy zsák búzában. A király meg azt gondolta magában, hát ez még nem is olyan sok. Hazament Pinkó s a szegényember egy zsákért. Otthon előszedték a surgyét, a szalmazsákot, másféle zsákot, lepedőket, s egy akkora zsákot varrtak, mint a világ, s azzal elmentek a tartozásért a királyhoz.

Mikor odaértek, a gazdatiszt bevitte a gabonaraktárba, s így szólt:

- Na most itt megtölthetitek.

Töltik, töltik, amennyi búza csak volt, azt mind felmérték. De annak a zsáknak csak egyik szeglete telt meg. Akkor elővették a tavalyit, a tavalyelőttit, s hát még akkor sem volt félig se a zsák. Akkor már a gazdatiszt megsokallta, s jelenti a királynak.

- Nem baj - azt mondja -, adjátok ki, ebben egyeztünk meg, nem szeretek egy szegény embernek adósa maradni.

De bizony Pinkóék csak búzát követeltek, mert abban egyeztek meg, s a királynak több búzája már nem volt. Nagy méreggel felvette a hátára Pinkó a zsákot, a szegényember felült a tetejére.

- Na, ti is igazi királyok vagytok! – zsörtölődött az ördögfiú. - Nem vagytok elég urak kifizetni azt, amivel tartoztok – avval nagy méreggel, köszönés nélkül hazamentek.

Otthon aztán volt a szegény embernek búzája, volt ökre, volt ott fája, volt ott pénze, volt mindene. Pinkó segítségével. Éppen le is telt a három esztendő, elbúcsúzott Pinkó a szegény embertől, s hazament az apjához, Plutóhoz.

Még ma is élnek, ha meg nem haltak. Aki nem hiszi, járjon utána!

Péter és Pál

A szegény, de furfangos Péter egyetlen kakasát odaajándékozta az uraságnak, aki megkérte, ossza el hattagú családjá közt a kakast. Az osztás nagyon tetszett az uraságnak, ezért gazdagon megjutalmazta Pétert. Látván ezt a gazdag és kapzsi Pál, ő meg öt kakast adott az uraságnak. Ám amikor el kellett volna ossza köztük, megállt a tudománya, így ezt is Péternek kellett megoldania. Ötletesen kivágta magát, megint megjutalmazták, Pál butaságát pedig botütéssel jutalmazták.

Volt egyszer egy szegény ember. Péternek hívták, s annyi gyermeke volt, mint a rosta lika, még eggyel több, de aztán egész gazdasága egy árva kakas volt. A szomszédja, Pál meg erős gazda volt, s mégis mindig jajgatott. Azt mondja egyszer Pál Péternek:

- Szomszéd! A kend kakasa sokat kaparász az én kertemben, én tovább nem tűrhetem. Isten istenem ne legyen, hogyha megfoghatom, kitekerintem a nyakát! Péter nem szólt semmit, de erősen gondolkodóba esett, hogy mitévő legyen azzal a szerencsétlen kakassal.

- Én bizony - gondolja magában - nem veszködöm sokáig vele, hanem az uraságnak ajándékozom, hátha még meg is jutalmaz valamivel. Azzal megfogta a kakast, s elvitte az urasághoz.

- Talán bizony keresztelés vagy lakodalom van a házadnál, Péter, hogy kakast ajándékozhatsz? - kérdezi az uraság.

- Dehogy, uram, nem lesz nálam semmiféle, csak költse el az úr a családjával, ne gondoljon vele! - mondá Péter.

- Hm, nem értem a dolgot. Hát nem elkélne nálatok, hisz annyian vagytok, hogy Jákob is megirigyelhetné.

- Igaz, uram, igaz, de minek adjak én húst a gyermekeimnek, mikor kenyérre is alig jut. Jobb, ha meg sem kóstolják.

- Ó, te oktondi! Hát add el, s végy kenyeret az árán.

- Dehogy adom, uram! Ha én a városba viszem, két nap járom az utat, s míg hazaérek, megeszem a kakas árának a felét. Mit tehetett az uraság, nem lehetett Pétert megtéríteni, kiadta hát a rendeletet a szakácsnénak, hogy ebédre süsse meg a kakast. Mikor az ebéd kész volt, Pétert is az asztalhoz ültette. Éppen heten ültek vele együtt az asztalnál. Azt mondja az uraság, mikor a sült kakast behozták:

- No, Péter, a kakast te osztod el, de úgy vigyázz, hogy mindenki megkapja a maga részét. Ha jól osztod, megajándékozlak, ha nem jól osztod, lehúztatlak, s tizenkettőt veretek rád. Erre Péter maga elé vette a kakast, levágta a fejét, s azt a gazda tányérjára tette ezekkel a szavakkal:

- A fej az úré, mert ő a ház feje. Azután a nyakát vágta le, s ezt a gazdasszony tányérjára tette. - A fej és nyak eggyek - mondá Péter -, a szentírás szerint is a férj és feleség eggyek, tehát a nyak az asszonyt illeti. Most a kakas két szárnyát vágta le, s odaadta a fiúknak, hogy jobban tudjanak írni, a két lábát pedig a leányoknak, hogy jobban tudjanak táncolni.

Azt mondá most Péter:

- Mindenki megkapta a magáét, én is elveszem a magamét - s azzal a "maradékot" bekebelezte. Nagyot kacagott az uraság és családja a Péter furfangján, s jókedviben gazdagon megajándékozta. Adott neki tehenet, borjút és birkákat is.

Hazamegy Péter nagy örvendezéssel, s beszéli Pálnak a szerencsáját. "Megállj, Péter - gondolá Pál -, adok én öt kakast az uraságnak, s akkor ötször annyi ajándékot kell, hogy kapjak!"

Mindjárt megfogott öt kakast, s elvitte az uraságnak. Az uraság jól tudta, hogy honnét fúj a szél, nem akarta elfogadni az ajándékot, de Pál addig istenkedett, hogy mégis elvette, hanem kikötötte, hogy a sült kakasokból neki is enni kell, éppen, mint Péternek. Megsüttette mind az öt kakast, s mikor asztalhoz ültek, ezt mondotta Pálnak:

- Hallod-e, Pál! Az én házamnál az a szokás, hogy aki hozta az ajándékot, az is ossza el, de úgy oszd, hogy hetünk közül mindenki megkapja a magáét. Ha jól osztod, hasznát veszed, ha nem: huszonnégy botot veretek reád.

Eleget törte a fejét Pál, de nem vala annyi istenes esze, hogy az öt kakast fel tudja osztani hét ember között. Az uraság, mikor látta, hogy Pál semmire sem tud menni, elhívatta Pétert.

- Nem tudom, uram - mondá Péter -, hogy el tudom-e osztani, de én mindig, jóban-rosszban, a Szentháromságban bíztam, talán most is segít rajtam. Azzal nekilátott az osztásnak.

- Én azt találom - mondá Péter -, hogy a nagyságos úr, a nagyságos asszony és egy kakas egy háromságot tesz ki, a két úrfi s egy kakas nemkülönben, a két kisasszony s egy kakas is csak egy háromság, s végezetre én szegény ördög s két kakas ismét csak egy háromság, s most már, mind közönségesen, jó appetitust kívánok. Az egész ház népe kacagott a Péter furfangján, s az uraság Pált huszonnégyig verette, Pétert pedig megajándékozta házzal és telekkel.

Máig is él, ha meg nem halt.

A kékfestőinas

A favágónak és feleségének egy szép tavaszi napon született egy fiú gyermekük. Mire a gyermek 10 éves lett, az apa meghalt, így a gyerek elment szolgálatot vállalni a Kékfestő Péterhez. A most már kékfestőinassá lett kis legény, egyik reggel egy szép álommal ébredt, amit senkinek sem árulhatott el. A kékfestőmester is ütlegetni kezdte, amit a király is észrevett és gondozásba vette a kisfiút. 3 hét királyi kényelem után a király megkérde a kékfestőinast, árulja már el mit álmódott. Az inas bizony nem árulhatta el és ez így ment hét esztendőn át, mígnem a királynak elege lett és befalaztatta. A király lányának hála, a kékfestőlegény kapott levegőt, vizet és élelmet újabb hét éven át, amikor is a török szultán szerette volna megkérni a lány kezét, amibe viszont a király nem adta beleegyezését. Ekkor találta ki a szultán a szamaras, furkós botos és a bugylibicskás fejtörőket, amit bizony a kékfestőinas oldott meg...

Volt egyszer egy favágó, meg a felesége. Egy tavaszi napon kisfiúk született. Mire a legényke tízéves lett, a favágó meghalt.

A fiú az édesanyjával nagyon szegény sorba jutott, így hát a gyermek elment a faluba szolgálatot keresni.

Rátalált egy kékfestőmesterre, azt föl is fogadta inasnak. Ami kevéskét keresett, mind hazaadta az édesanyának. Egyszer egy reggel azt mondja:

- Édesanyám, álmod láttam az éjjel!
- Mondd hamar, édes fiam!
- Egy életem, egy halálom, az álmod el nem árulhatom, míg el nem jön az ideje.
- Hát, jól van – nyugodott bele a válaszbba az édesanyja.

A gyermek elment reggel a mesterhez. Neki is elmondta, hogy álmódott valamit, de hogy mit, azt nem árulta el. A mester megdühödött és ütlegetni kezdte az inast. A fiú kifutott az utcára, a mester meg utána kezében az ostorral. Éppen arra ment a király aranyos hintáján. Rászólt a mestere: „Miért ütöd azt az emberpalántát?” A mester szép sorjában elmondott mindent. A király elrendelte, hogy adja oda neki a gyereket, majd ő ki puhatolja, mit álmódott. A királyi udvarban az inast tejbe-vajba fürösztötték. Három hét múlva a király maga elé hívatta a fiút, és megkérdezte tőle, hogy tetszik-e ott neki.

- Tetszik - válaszolta a fiú.
- No, hát édes fiam, látod, én mindenben a kedvedben járok. Kedveznél-e te is énnekem?
- Ó, felséges királyom, ha lehet, a kedvében járok. Ha nem, mit tehetek...
- Hát, akkor mondd meg nekem, mit álmódtál!
- Felséges királyom, nagy fába vágta a fejszéjét, mert egy életem, egy halálom, de én az álmomat el nem árulhatom, míg be nem teljesedik.

Így ment ez hét éven keresztül, de hasztalan. Akkora király elvesztette minden reményét és türelmét, befalaztatta a fiút.

A király lánya is felserdült közben. Csodaszép lány lett belőle! Beleszeretett a fiúba. Elcsent az apjától egy zacskó aranyat, odaadta a kőműveseknek, hogy hagyjanak egy kis nyílást a falon. Ezen a nyíláson adott a fiúnak enni naponta háromszor. Hét éven keresztül minden nap szorgalmasan hordta neki az ételt.

Közben a török szultán szemet vetett a lányra. Csak hogy az öreg király nem akarta férhez adni hozzá.

Ekkor a szultán három egyforma szamarat küldött hozzá, hogy mondja meg, melyik hány éves. Mert ha nem, szörnyű csapást mért az országra. A király nagyon megijedt. Kapkod fűhöz-fához, de senki sem tudta megmondani, hány évesek a szamarak.

A lány, amikor az ebédet vitte, elmondta a fiúnak, mi történt. Erre a fiú azt mondta, hogy feküdjön csak le nyugodtan. Ha pedig felébred, mondja az apjának, tegyenek a szamarak elé egy-, két- és hároméves zabot. Amelyik szamár az egyéves zabot választja, az egyéves, amelyik a kétéves zabot, az kettő, amelyik a hároméves zabot, az három. Így is történt.

A király nagyon örült, hogy sikerült megmenteni az országot. De a török nem marad nyugton. Írt egy másik levelet a királynak. Ez állt benne: „Most küldök egy botot. Mind a két végén furkó van. Ha nem tudod megmondani, melyik az alsó és melyik a felső vége, fejedet veszem.”

A király öröme örömmé változott. De a királylány „megálmodta”, hogy ha egy hajszállal átkötik a bot derekát és fölemelik, a bot vastagabb, vagyis az alsó vége lehajlik. Meg is üzenték rögtön ezt a szultánnak.

A szultánt majd’ megütötte a guta mérgében. De csak nem nyughatott. Küldött egy újabb levelet, meg három bugylibicskát.

Azt írta, hogy találja ki a király, melyik bicska úré, melyik vitézé, melyik paraszté. A királylány most is „megálmodta”, mit kell tenni.

A bizsgákat le kell szűrni a tűz mellé a földbe. Amelyiken fokhagymaszag érzik, az paraszté, amelyből finom illat árad, az úré, amelyikről meg vér folyik, az vitézzé.

A király ennek nagyon megörült, tüstént ki is próbálta. A választ elküldte az ebadta pogánynak. A szultán bezzeg nem küldött több levelet.

No, de a királynak fúrta az oldalát a kíváncsiság, honnan tudta meg a lánya mindig a válasz. A lány mindent bevallott. Ekkora király elrendelte, hogy bontsák ki a falat. Lett is nagy öröm és lakodalom a palotában. Lakoma közben megkérdezte a király a kékfestőinast, mondaná meg végre, mit álmodott.

„Ezt, uram, királyom” - mutatott a jegygyűrűjére meg a menyasszonyára. Azóta is boldogan élnek, ha meg nem haltak.

Eb, aki a kanalát meg nem eszi

Mátyás, a magyarok híres és igazságos királya, magához rendeli a juhászt, hogy megtréfálja és megjutalmazza, amiért őt vendégül látta házában. A király hajdúi csak úgy engedik be a palotába az öreget, ha megígéri, hogy megosztja velük az ajándékot. Az ebédnél csak a pásztor nem kap kanalat, de furfangos ember lévén a kenyér héjával kanalazza ki a levest. Az ebéd végeztével, azt mondja: eb, aki a kanalát meg nem eszi! Persze sem a király, sem a többi vendég nem tudja követni a példáját.

Valamikor réges-régen élt Mátyás király. A hírek szerint olyanformán emlegették a régi öregek, hogy Mátyás király szeretett az egész országban meggyőződni arról, ki hogy él. Felöltözött vándor-, vagy parasztruhába és dolgozott a parasztok között vagy kóborolt, mint egy vándor.

Egy alkalommal kikerült egy pusztára, ahol csak egy juhász lakás volt. Beköszönt. Délidő tájba' volt, hát a juhász megvendégelte emberi módon. Persze, nem ismerte meg, hogy ki az. Útravalót is adott neki.

Erre Mátyás király felírta a nevét, majd hazament. Volt a juhásznak egy kedves kutyusa. Gurulj volt a neve a kutyának. Gurulj az olyan okos volt, hogy a juhász lábától nem maradt el.

Mátyás király küldött a juhásznak egy levelet. Abban megírta neki a pontos időt, mikor, melyik napon jelentkezzen nála a Gurulj kutyával. Azt nem írta, hogy minek, se azt, hogyan.

Hát, a juhász felöltözött, fogta juhfogó kampót. A Gurulj kutya ment a juhással Budára. Mikor odaért a város kapuba, ott volt egy hajdú.

- Álljon meg, bácsi! Hova akar menni?

- A felséges királyhoz.

- A kutyával?

- Kérem szépen, avval – ezt mondja. Tessék, itt a papír. Meg vagyunk hívva.

Nézi a hajdú a papírt:

- Hú, bácsi! Maga nagy jutalmat fog kapni a királytól. Beengedem, hogyha nekem is ad a nagy ajándékból.

- Rendben van, kérem, a felét magának adom.

Odaért a királyi palotához. Ott szintén be akart menni. Ott is volt egy őr.

- Bácsi! Álljon meg! Hova akar menni?

- Hát a felséges királyhoz.

- Osztt' a kutyával?

- Kérem szépen, itt a papír, tessék.

- Hát, meghívója van... - de itt gondol a másik hajdú valamit, mert már volt ott valami összejövetel a királynál.

Azt mondja:

- Bácsikám, maga nagy ajándékot fog kapni. Beengedem, ha nekem is számít belőle valamit.

- A felét magának adom.

Az egyik felét a kinti kapu őrnek adta, a másik felét ennek ígérte, neki nem maradt semmi ugye. Bement.

Mátyás királynál éppen összejövetel volt. A király és a főurak az asztal körül ültek és már várták a juhászt. Mátyás úgy rendezte, hogy az urak előtt megjutalmazza, de még meg is tréfája.

A felszolgálónak megmagyarázták, hogy minden úr elé tegyen tányért, kanalat, villát, kést de a juhásznak kanalat ne tegyenek. Viszik a levest, szednek sorban, persze a felséges király kezdi.

Megfogja a kanalat:

- Kedves tisztelt uraim! Eb, aki a levesét meg nem eszi!

Mindenki fogja a kanalat, a juhász is nyúl a kanáláért, de nincs kanala. Gondolja, hogy "én leszek az eb, mert én nem tudom megenni a levest. Villával nem lehet megenni, se késsel, ugye?"

Levágta hát a kenyér szélét, kivette a belét és a jó kemény héjával szó nélkül ki kanalazta a levest.

A végén azt mondta:

- Felséges királyom, azt mondom, most már eb, aki a kanalát meg nem eszi.

Azzal megette a jól megpuhult kenyérhéjat.

A vacsora végeztével kérdi a király, milyen jutalmat kér.

- Felséges király atyám, ötven botütést.

- Juhász! Nem azért hivattalak ide, hogy ötven botot adjak neked. Mondd meg, mit kérsz!

- Felséges király atyám, csak ötven botot kérek.

Gondolta a király, hogy megint valamilyen viccről van szó.

- Most már azt is mondd meg, hogy miért kell!

- Azért, felséges királyom, mert ahogy jöttem ide, az udvari kapunál az egyik hajdú megállított, hogy csak úgy enged be, ha jutalomnak a felét neki adom.

Neki ígértem a felét. A másik hajdú a palotába úgy engedett be, hogy neki ígértem a másik felét. Hát, ugye huszonöt legyen ezé, a másik huszonöt bot meg azé.

Így lett vége a Juhász viccének.

A két koma

Karácsony közeledtével két szegény ember megpróbál ételt szerezni a családi asztalra. Kalandjaik során, folyton megpróbálják átverni egymást, hiszen mind a kettő a teljes zsákmányt szeretné magáénak tudni. Mivel nem sikerül egyikőjüknek sem a másik fölé kerekedni, végül testvériesen megosztoznak mindenben.

Volt egyszer egy szegény ember. Nagyon szegény volt, gyereke meg nagyon sok volt. Jött a karácsony. Semmi ennivaló nem volt a háznál. Ki találta, hogy elmegy az erdőre gubicsot szedni. Szedett vagy jó fél zsákkal. Másnap vitte a városba, hogy majd eladja ott látatlanban.

No, mikor a város széléhez ért, akkor találkozott egy másik emberrel.

– Jó reggelt, komám!

– Jó reggelt, komám! Hova, hova?

– Hát, van ez a kis dió, eladom, ha valaki látatlanba majd elcserélni élelemért. Mert jön a karácsony, nincs semmi a gyerekeknek.

– Hát, komám, én is úgy vagyok. Én meg ezt a fél zsák Márkot viszem, hogy valaki elcserélni. Nekem is jó volna, mert sok a gyerek, jön a karácsony, nincs mit tenni.

– Komám – azt mondja – tudod, mit gondoltam? Cseréljük el látatlanba!

Mind a kettő gyorsan elcserélte.

Hazaért az egyik koma. „No, gyerekek! Lesz karácsony! Hoztam egy fél zsák diót azért a fél zsák hamuért. Hozzad asszony azt a teknőt, majd kiöntöm, hogy egyenek a gyerekek diót!”

Hozza az asszony, kiönti. Hát, gubics.

„Ejnye, az ilyen-olyan! Hát, miért csapot az be engem?! No, megállj, ezt megkeserülöd.”

Hazaér a másik koma is, aki messzebbre ment. „Hé, asszony, lesz karácsony! Azért a fél zsák gubicsért egy fél zsák mákot hozok!”

Örültek a gyerekek is, táncoltak. Hozta az asszony a teknőt. „Önts ki, ember azt a mákot! „Hát hamu volt.

„Hej, az ilyen-olyan! Miért csapott ez engem be?”

Vette a botját, hogy elmegy abba a faluba, majd ő ad annak a komának, hogy miért csapta őt be.

A város széléhez érve már bottal fenyegették egymást:

– Hé, te ilyen-olyan koma, hát miért csaptál be?!

Na, oszt mikor összeértetek, mentek egymásnak, hogy megverik a másikat, de akkor az egyik elneveti magát:

– Hát, te miért csaptál be engem?

– Hát, komám, nem tudtuk egymást becsapni. Gyerünk most már együtt szolgálni.

Egy jó módú uraság fel is fogadta őket. Három nap volt az esztendő. Amikor letelt, akkor elmentek jelentkezni, hogy most már kéri a fizetést. Az uraság parancsolta, hogy hozzanak egy-egy tányérral aranyat az egyiknek is, meg a másiknak is. Megörültek, hogy lesz boldog karácsonyunk.

Amikor azt megkapták, elindultak. Szegények voltak, de zsványok is voltak. Azt mondja az egyik: „Komám, az a vérem, ahol ez az arany volt, olyan szabadjára van. Gyerünk vissza, várjuk meg az estét, majd szedünk mi abból egy-egy fél zsákkal!”

Szereztek zsákot, hát úgyis volt. Na, de hogy mennek le, amikor olyan mélyen van? Összekötötték a nadrágszíjakat. Az, amelyik a gubicsot gyűjtötte, leeresztette a másikat a zsákkal, ő pedig ott maradt fenn a vérem mellett. A komája gyorsan szedte az aranyat. Leszólt neki fentről: „No majd ha tele lesz, szóljál, majd kihúzom! Utána kihúzlak téged is.”

Na, de egyet gondolt, aki odabent volt a veremben. "Hogyha én az aranyat kiküldöm, az elszalad a zsákkal, elviszi, én meg itt maradok, és akkor engem el fognak." Hát, mikor annyit rakott már a zsákba, hogy meg míg ő is belefért, belekuporodott a zsákba, összefogta, belülről behúzta, úgy kötötte rá nadrágszíjat. Kiszólt a veremből: „No, húzhatod!”

Igaza lett, mert a zsákot felkapta a másik, elszaladt vele, nem is törődött a komájával. Na, mikor az erdő széléhez közeledtek, akkor azt mondja, aki a zsákban volt: „Tegyél már le komám, mert tudom, hogy nehéz vagyok.”

– Hát, te is itt vagy komám?!

– Nem gondolod, hogy ott maradtam?!

– Pihenjünk meg, mert most már elfáradtam.

– Hát, pihenjünk!

Nagyon fáradt volt, aki a zsákot vitte. Mihelyt leült, mindjárt elszunnyadt. Akkor aztán a másik koma felkapta a zsákot, szaladásnak eredt. Amikor ezt felébredt, hát hűlt helye a másiknak.

Na, de rögtön ki találta, mit csináljon. Vágott egy ostor nyelet, hozzá egy zsineget és hozzáfogott pattogatni.

– Csere, Csengő! Hojsz, Fickó! – mintha ökrös szekér jött volna. De persze nem volt semmi. A másik koma meghallotta. „No, milyen jó lesz – gondolta – fölteszem a szekér a zsákot, mert nagyon fáradt vagyok.” Mikor odaér, hát a komája volt.

– Hej, koma, hát nem tudjuk egymás becsapni!

– Nem bizony!

– Hát, akkor most már pihenjünk koma, mert biztos elfáradtál te is.

Akkor aztán pihentek megint. Most az aludt el előbb, aki odáig vitte a zsákot. Mikor a másik látta, hogy jól elaludt, akkor felkapta a zsákot és szalad vele egészen hazáig.

– Asszony, gyorsan tedd be ezt az aranyat a ládába, vegyél egy kapát aztán gyere ki! Engem eltemetsz a temetőben, mintha meghaltam volna. Hogyha jön a komám, már én nem vagyok.

Úgyis lehet. Kimentek a temetőbe, kapart egy gödröt, de csak olyan vékonyan húzta rá a földet, hogy ott baj ne legyen: meg ne fulladjon, hogy meg ne haljon.

Akkor aztán elment haza az asszony, rábókolt az asztalra, mintha rítt volna.

Hát, a másik koma mikor felébredt, már szaladt is.

Mert tudta, hogy az hazaért vele. Ment is be egyenest.

– Jó estét, komám asszony!

– Adjon isten, komám! – azt mondja nagy szomorúan.

– Hát mi van, miért szomorkodik? A komám hol van?

– A komája! A komáját eltemettük, meghalt. Most jöttem haza a temetőből.

– Haj, szegény komám, de szerettem volna ott lenni a temetésén! Komámasszony, adjon egy kapát!

Elmegyek, megigazítom a sírját.

– Jaj, komám, megvan az igazítva, nem kell az igazítani!

– De mégis, hát a tisztesség azt tartja, hogy a komámnak csináljak valamit én is.

– Na, jó.

Mikor kimentek a temetőbe, meglátta a friss kaparást. Nem vágta bele a kapát, hanem mellette elkezdett kaparni, mintha valami bika lett volna.

– Múúú, múúú! – verta a földet.

– Ne, te bika ne – azt mondja a másik –, nehogy kikapard a földet, mert megtalál a komám!

Akkor megint dobog a lábával, veri a földhöz a kapát : Múúú, múúú, múúú!

– Ne, te bika, ne! Nehogy kikapard a földet, mert megtalál a komám!

– Már meg is találtalak, komám, gyere ki!

– Ejnye, ilyen-olyan komám, hát mi nem tudjuk egymás becsapni!

– Nem bizony.

Akkor hazamentek és szétosztották az aranyat. Volt boldog karácsony mindkettőnél, ehettek a gyerekek.

Szóló szőlő, mosolygó alma, csengő barack

A király ajándékot vesz lányainak, de a legkisebb kérését nem tudja teljesíteni, mert szőlő szőlőt, mosolygó almát s csengő barackot nem talál sehol. Hazafele bajba kerül, egy nagy fehér disznó segít rajta, cserébe neki ígéri legkisebb lányát. Na, el is jön a disznó a királynőért, el is viszi taligáján a disznóólba. De aztán láss csudát...

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy király, annak a királynak volt három igen szép leánya. Elindult egyszer országot járni, tudni akarta, elégedettek-e a népek. Álruhát öltött magára, de mielőtt elindult volna, azt mondja a lányainak:

- Na, lányaim, mit hozzak nektek ilyen hosszú útról?

Szép öltözéket kért a legidősebb. Gyöngyöt, fülbevalót, nyakláncot, karperecet, mindenféle ékszert kívánt a középső.

- Hát neked mit hozzak, legkisebb leányom?

- Hozza el nekem, édesapám, a megszólaló szőlőt, a mosolygó almát meg a csengő barackot!

Elindult a király, bejárt országot-világot. Összevásárolt a legidősebb lányának különbnél külön öltözéket, selymet, bíbort, bársonyt.

A középsőnek csillogó drágaköveket, ékszereket vásárolt.

De a legkisebbiknek nem talált se megszólaló szőlőt, se mosolygó almát, se csengő barackot.

Hát, ahogy jött hazafelé, úgy belerekedett a hintója a sárba, hogy meg sem lehetett mozdítani. Mérgelődött a király a kocsisával, miközben mérgelődnek, egy hatalmas fehér disznó ugrik ki az erdőségből, s azt mondja a királynak:

- Mit adsz nekem, felséges királyom, ha kihúzom a hintódat a sárból?

- Mit adjak én neked, te disznó?

- A legkisebb lányodat!

Úgyse mondja komolyan, gondolta a király.

- Isten neki! Itt a kezem, nem disznó láb!

Erre a disznó odament a hintóhoz, és az orrával kiemelte a sárból. Hazaért a király, odaadta az ajándékot a nagyobbik meg a középső lánynak, s azt mondja a legkisebbnek:

- Látod, édes szép leányom, miért kívántál olyat, amit nem tudtam teljesíteni!

De ahogy ezt mondja, egyszer csak rőf-rőf-rőf, jön a disznó. És még egy taligát is hozott magával. Kinéz a király, s elszörnyülködik.

- Mi baja van, édesapám? Miért borult úgy el az arca? - kérdezi a legkisebbik királykisasszony.

- Jaj, édes-kedves leányom, nézd, hogy jártam! Jön érted a disznó, de nem engedem, hogy elvigyen feleségül.

Hamar felöltöztettek egy szolgát, s odavitték a disznónak. De az kiborította a talicskából, s tovább rőfögött az ajtónál.

Sírt a királykisasszony, még földhöz is verte magát bánatában.

- Öltözz szegényes gúnyába, akkor biztos, nem tetszel neki - mondta a király.

Feladtak rá mindenféle rongyot, s leküldték az udvarra, erre megörvendett a disznó, rőfögött örömeiben, hamar felültette a taligára, gyorsan tolt, vitte az erdőbe.

Nemsokára egy fából épült disznóólhoz értek. Letette a lányt a piszkos szalmára, szénára. Sírt a királykisasszony. Addig sírt, amíg el nem aludt.

Mikor felébredt, hát uramteremtőm, olyan gyönyörű szép palotában találta magát, hogy azt elmondani nem lehet. Gyémánt volt annak minden szeglete, még a lépcsője is drágakövekkel volt kirakva. A disznó meg eltűnt. Hanem helyette egy szépséges királyfi sétált föl s le. Odament a királykisasszonyhoz, megfogta a kezét, s azt mondta:

- Tudd meg, engem egy tündér elvarázsolt, hogy addig disznó képében legyek, míg egy királylány nem lesz a feleségem.

Karon fogta, elvezette a palota kertjébe, tele volt az mindenféle gyümölccsel.

Odamentek a szőlőhöz, amelyik megszólalt, mentek tovább, ahol mosolygott az alma, csengett a barack.

- Erre vágytál - mondta a királyfi. - És azt is mondta a tündér, hogy addig legyek disznó képében, amíg egy királylány ezekre nem vágyik. Te vágytál rá, s most mondd meg tiszta szívedből, akarsz-e a feleségem lenni?

Nyakába ugrott a királykisasszony, összecsókolta.

Aztán hintóba ültek, elmentek a királyhoz, nagy lakodalmat csaptak.

Még ma is élnek, ha meg nem haltak.

Nyakigláb, Csupaháj, Málészáj

Egyszer élt egy szegény ember, s annak három fia: Nyakigláb, Csupaháj, Málészáj. Elküldte őket szerencsét próbálni. Az ő próbatételüket kísérhetjük végig a mese nyomán. A mese igen tanulságos: a munkának mindig van eredménye, de ne felejtsük, vigyázni is kell a megoldozott jussokért! Ahogy a mesékben lenni szokott, győz az igazság.

Volt egyszer egy szegény ember, annak volt három fia. A legnagyobbikat Nyakiglábnak, a másodikat Csupahájnak, a legkisebbiket Málészájnak hívták. Ezek annyit tudtak enni, hogy az apjuk még kenyérből sem tudott nekik eleget adni. Egyszer azt mondja nekik, hogy menjenek már szolgálni, keressék meg a maguk kenyerét. Kiették már őt mindenéből!

Elindult a legnagyobbik, Nyakigláb. Ment, ment soká. Találkozott egy öregemberrel, az felfogadta szolgának egy esztendőre.

Ahogy elmúlt az esztendő, az öreg azt mondja neki:

- Adok neked egy asztalt, amiért jól szolgáltál. Ennek csak azt kell mondanod: "Teríts, teríts, asztalkám!", és lesz rajta mindenféle! Elfogadod?

- Azt? Aki a hegyet megette volna kenyérrel? El, el!

Nyakigláb alig várta, hogy kiérjen a faluból. Egy bokor mellett előveszi az asztalt, s mondja tüstént neki:

- Teríts, teríts, asztalkám!

Hát lett azon annyi minden, ennivaló, innivaló, hogy Nyakigláb szeme-szája is elállt a csodálkozástól. Jól is lakott mindjárt, de úgy, hogy majd kirepedt. Azzal indult hazafelé. Talált útjában egy kocsmát, oda is betért. Bement mindjárt egy szobába. Terítettett az asztallal. Jóllakott, aztán kért egy pohár bort.

De amíg benn volt, a kocsmáros megleste, hogy mit csinál. Láta, hogy milyen asztala van ennek a legénynek. Hű, ha az ő kocsmájában olyan volna!

Ahogy este lett, lefeküdtek. Nyakigláb is jó mélyen elaludt. A kocsmáros meg csak belopózott, és a csodaasztalt kicserélte egy másikkal, amelyik pontosan olyan volt, mint Nyakiglábé.

Másnap reggel Nyakigláb újra elindult. Addig ment, míg haza nem ért. Otthon eldicsekedett, hogy milyen asztala van őneki.

- Na, lássuk! - azt mondják. - Épp jó éhesek vagyunk. mint mindig!

Mondta szegény Nyakigláb az asztalnak, hogy "Teríts, teríts, asztalkám!", de biz az nem terített. Az egész család meg már várta, hogy jóllakjanak. Hogy Nyakigláb így becsapta őket, még üresebbnek érezték a hasukat. Kapták magukat, jól elverték Nyakiglábot.

Elindult most már a második Gyerek, s Csupaháj. Az is ahhoz az öreghez érkezett, akinél Nyakigláb szolgált. Őt is megfogadták egy esztendőre.

Mikor kitelt az idő, az öreg őt is magához hívta.

- Fiam, a szolgálatodért neked is adok valamit. Itt van egy számár! Ennek csak azt kell mondani: "Tüsszents, tüsszents, csacsikám!", s annyi aranyat tüsszent neked, amennyit csak akarsz! Elfogadod?

- Egy ilyen jószágot?

Csupaháj nagyon megörült a szárnak. El is indult vele hazafelé. Útközben ő is betért a kocsmába. Evett-ivott, amennyi a bőrébe fért, és azt mondta, hogy majd csak reggel fizet. De a szamarat magával vitte a szobájába. Ahogy este lett, odaállította maga elé, és azt mondta neki:

- Tüsszents, tüsszents, csacsikám!

A csacsi hegyezte a fülét, aztán elkezdett tüsszenteni. Tüsszentett is egyvégből olyan sokat, hogy Csupaháj már alig fért a sok aranytól. Felszedte az aranyat, és lefeküdt.

De a kocsmáros a kulcslyukon ezt is megleszte. Mikor észrevette, hogy Csupaháj már alszik, bement a szobába hozzá, és a szamarat is elcserélte egy másikkal.

Csupaháj vitte haza a csacsit, ő is nagyra volt vele, hogy mit szolgált. De amikor rászólt a szárnak, hogy tüsszentsen, az bizony egyetlen aranyat sem tüsszentett a padlóra, hiába várták. Csupaháj se vitte el szárazon, őt is jól elverték.

Szegény apjuk már kétségbe volt esve, hogy egyik gyereke sem tud rajta segíteni. Elindította a legkisebb fiát is, Málészáj.

Ez is elvetődött az öregemberhez. Őt is felfogadták egy esztendőre szolgának.

Mikor letelt a szolgálata, azt mondja neki az öreg:

- Fiam, jutalom nélkül téged sem eresztelek el. Itt van egy zsák, ebben van egy furkó. Ennek csak azt mondani: "Ki a zsákból, furkócskám!", s akkor a furkó kiugrik, s azt verhetsz meg vele, akit akarsz.

Málészáj a hóna alá vette a furkót, és indult vele hazafelé. Neki is útjába esett a kocsmá. Már nagyon éhes és szomjas volt. Bement. Evett-ivott, amennyi jólesett. A kocsmáros kérte tőle az árát, de Málészáj nem tudott fizetni, mert egy fillérje sem volt. A kocsmáros elkezdett lármázni, hogy ő bizony elveszi Málészáj gúnyáját, ha nem fizet, vagy pedig becsukatja. Erre Málészáj is elfutotta a méreg, elővette a zsákot, és azt mondta:

- Ki a zsákból, furkócskám! Verd meg a kocsmárost!

A furkó csak kiugrott a zsákból, neki a kocsmárosnak, és csihi-puhi, elkezdte porolni. A kocsmárosnak hamar elege lett a verésből, elkezdett jajgatni:

- Jaj, jaj! Hagyd abba a verést, barátom, visszaadok mindent, amit a bátyáidtól elloptam!

Málészáj csak nagyot nézett.

- Mit lopott el kend az én bátyáimtól?

- Hát a teríts-asztalt meg az aranytüsszentő szamarat!

De a furkó még folyvást ütötte a kocsmárost ezalatt is. Azt mondja Málészáj:

- Ja, ha visszaadod az asztalt meg a szamarat, akkor nem bántalak! Vissza, vissza, furkócskám, a zsákba!

A furkó visszament, a kocsmáros meg behozta az asztalt meg a szamarat, és odaadta Málészájnak.

Málészáj hazament. Otthon elmondta a testvéreinek, hogyan szerezte vissza az asztalt is, meg a szamarat is. Volt mér mit enni meg inni, volt pénz is, amennyit akartak. A szegény ember családja így aztán nagyon boldog lett.

Három kívánság

A szegény ember, hazafelé tartott és útközben segített egy tündérnek, aki azt mondta neki, hogy kívánjon három dolgot, akármit, s mind a három kívánsága azonnal teljesül. Az első kívánság után látták, hogy igazat mondott a tündér, de a második kívánságot a harmadikkal kellett helyrehozni. Végül megbékültek a sorsukkal, s többet a szegénység miatt nem veszekedtek, hanem sokat dolgoztak.

Egyszer egy este az asszony tüzet rak. Gondolja magában, mire az ura hazajön, főz valami vacsorát, de bizony nem volt miből. Még a víz fel sem forrott, jön haza a gazda, s mondja a feleségének nagy örömmel:

- Hej, feleség, ha tudnád, mit történt! Vége a nagy szegénységnek, lesz ezután minden, amit szemünk-szájunk kíván.

- Ugyan nem tréfáljon kend - mondja az asszony -, talán bizony kincset talált?

- Meghiszem azt! Hallgass csak ide. Amint jövök az erdőből, mit látok az út közepén? Berekedt a nagy sárba egy kicsi aranyos kocsi, a kocsi előtt két mókus, s a kocsiban olyan szép asszony ült, amilyent még világeletemben nem láttam. Bizonyosan tündér lehetett. Mondja nekem az a tündér: "Te jó ember, segíts ki a sárból, s bizony nem bánod meg."

"Hát én hogyan segíteném!" - mondtam én.

Azzal megfogtam az aranyos kocsit, asszonyostul, mókusostul kikapom a sárból.

Akkor aztán töviről hegyire kikérdezett engem: van-e feleségem? Mondtam én: van bizony. Gazdag vagyok-e? Mondtam én: biz szegény vagyok, mint a templom egere.

"No bizony, ha szegény vagy, mondd meg otthon a feleségednek, hogy kívánjon három dolgot, akármit, s mind a három kívánsága azonnal teljesül."

- Hallá-e - mondta az asszony -, ne tréfáljon, mert nincs kedvem a tréfára.

- Jól van, jól, hát próbáljuk meg, kívánj valamit.

- Hát jól van, kívánok. Ó, uram istenem, bárcsak egy rőfös kolbász kerülne ide!

Abban a szempillantásban a kéményből leereszkedett egy nagy lábos, s a lábosban egy rőfös kolbász volt, szépen összetekeredve.

- Látod, hogy igazad volt - mondá a szegény ember. - Hanem most már valami okosabban kívánjunk, mert látod, hogy teljesedik.

A szegény ember elévette a pipáját, még volt egy kicsi dohánya, teletömte. Gondolta, ha pipára gyújt, majd valami okosabb jut eszébe. Benyúl a tűzbe, hogy szemet vegyen ki a pipájára, de olyan ügyetlenül talál belenyúlni, hogy a lábos felfordult a hamuba. Felpattant az asszony, elkezdett lármázni:

- Jaj, de ügyetlen kend, bárcsak az orrára nőne ez a kolbász!

S ahogy ezt kimondta, már ott is lógott az urának az orrán a rőfös kolbász, úgy odaforrott, hogy azt szépszerével levenni nem lehetett.

Hej, uram teremtőm, megszorodtak mind a ketten, már most mit csináljanak, mit kívánjanak harmadiknak?

Mondja az ember:

- Előbb ezt a kolbászt vegyük le. - Próbálja az asszony, nem tudja levenni.

- Hát bizony ezt le kell vágni - mondja az asszony. - Egy kicsit az orrából is lecsippentünk, nem olyan nagy baj az!

- De már azt nem engedem!

- Bizony, ha nem, akkor járjon kend a kolbással!

- De már ezt nem teszem, hogy az egész világ csúfja legyek.

- Istenem, istenem, mit tudunk csinálni?

- Tudod mit, asszony - mondja az ember -, kívánd azt, hogy a kolbász essék le az orromról.

Mit volt mit tenni, a szegény asszony mégiscsak azt kívánta, hogy az ura orráról essék le a kolbász. Mikor aztán leesett, a hamut szépen lemosta róla, úgy megették egy ültükben, hogy egy falat sem maradt belőle.

Evés közben szépen megbékültek, s többet a szegénység miatt nem veszekedtek, hanem dolgoztak sokat. Lett aztán ökör is, ló is, lett föld is, lett szép ház is. Még ma is élnek, ha meg nem haltak.

Jakab és a zab

Volt egy gazdaember, s annak egy kicsi legény szolgája, akinek Jakab volt a neve. Az úr elküldte Jakabot, arassa le a zabot, Jakab nem aratta le a zabot, nem is ment ám haza. Az úr elküldte a kutyát, ugassa meg Jakabot, a kutya nem ugatta meg Jakabot, Jakab nem aratta le a zabot, nem is ment ám haza... Az úr elküldi a botot, verje meg a kutyát; a tüzet, égesse meg a botot; a vizet, oltsa el a tüzet; a bikát, igya meg a vizet, de a parancsot egyik sem teljesíti, végül elküldi a mészárost, vágja le a bikát. „A mészáros levágta a bikát, a bika megitta a vizet, a víz eloltotta a tüzet, a tűz megégette a botot, a bot megverte a kutyát, a kutya megugatta Jakabot, Jakab learatta a zabot, el is ment ám haza”

Egyszer volt, hol nem volt, túlannon túl, ahol a kurta farkú malac túr, volt egy gazdaember, s annak egy kicsi legény szolgája, akinek Jakab volt a neve. Mondja egyszer a gazda Jakabnak:

- Eredj, fiam, Jakab, a mezőre, s arasd le a zabot.

Elment Jakab, de az ebadta kölyke nem aratta le a zabot. Nem ám, nem aratta le, de nem is dugta haza az orrát.

Megharagszik a gazda, küldi a kiskutyát, hogy harapja meg Jakabot. Na bezzeg, a kiskutya nem harapta meg Jakabot, Jakab sem aratta le a zabot.

Nosza, küldi a gazda a botot, hogy verje meg a kiskutyát. De a bot nem verte meg a kiskutyát, a kiskutya nem harapta meg Jakabot, Jakab sem aratta le a zabot.

Még jobban mérgelődött a gazda, s küldte a tüzet, hogy égesse meg a szófogatatlan botot. De bizony a tűz nem égette meg a botot, a bot nem verte meg a kiskutyát, a kiskutya nem harapta meg Jakabot, s Jakab sem aratta le a zabot.

- Ilyen-olyan, szedte-vette! - kiált a gazda - hiszen megálljatok!

Mindjárt küldte a vizet, hogy oltsa el a tüzet. Haj, de a víz nem oltotta el a tüzet, a tűz nem égette el a botot, bot nem verte meg a kiskutyát, kiskutya nem harapta meg Jakabot, s Jakab sem aratta le a zabot.

- Úgy?! Hiszen csak várjatok.

Egyszeribe küldte a bikát, hogy igya meg a vizet. De bizony a bika nem itta meg a vizet, a víz nem oltotta el a tüzet, a tűz nem égette el a botot, bot nem verte meg a kiskutyát, kiskutya nem harapta meg Jakabot, s Jakab sem aratta le a zabot.

Küldi a mészárost, hogy vágja le a bikát. Ment a mészáros, de nem vágta le a bikát, bika nem itta meg a vizet, víz nem oltotta el a tüzet, tűz nem égette el a botot, bot nem verte meg a kiskutyát, kiskutya nem harapta meg Jakabot, Jakab sem aratta le a zabot.

Hiszen a gazdának sem kellett egyéb: küldte a szolgabíró, hogy csapassa meg a mészárost. Bezzeg a szolgabíró megcsapatta a mészárost, mészáros levágta a bikát, bika megitta a vizet, víz eloltotta a tüzet, tűz megette a botot, bot megverte a kiskutyát, kiskutya megharapta Jakabot, s Jakab mindjárt learatta a zabot, de úgy, hogy szál sem maradt.

Ha csak egy szál zab maradt volna, az én mesém is tovább tartott volna.

Az ember a legerősebb állat

Élt egyszer az erdőben egy medve és egy farkas. Aszályos, rossz esztendő volt, nem sok ételhez juthattak. Egy este, a farkas bemerészkedett a faluba, ahol nem járt szerencsével és másnap mikor találkozik a medvével elmeséli, hogy megverték. A medve szerint az ember csak egy gyöngye ember. Fogadást köt a két állat és egy bokor mögött várják az embert.

Élt egyszer az erdőben egy medve és egy farkas. Aszályos, rossz esztendő volt, nem sok ételhez juthattak. Mindkettőnek már jó ideje az forgott az eszében, jó volna ellátogatni az emberek éléskamrái, istállói felé. Összetalálkozik egyszer a medve a farkassal. Azt mondja a medve:

- Jó reggelt, farkas koma!

Válaszol a farkas: - Nekem ugyan nem jó ez a reggel, medve koma, és attól sem lesz jó, ha te kívánod, de azért hozott isten.

Mire a medve: - De szomorú vagy! Talán valami bajod van?

Azt mondja a farkas: - Ne is kérdezd! Baj? Volt is, maradt is belőle.

Erre a medve: - Talán éhes vagy? Mert olyan csikasz a horpaszod, mint egy szúnyogkisasszonyé.

Sóhajt a farkas: - Az is baj, de más is.

A medve csak most nézi meg a farkast. Azt mondja:

- Ejnye, de meg van hasogatva a bundád is! Talán valamelyik atyádfiával verekedtél össze?

Legyint a farkas: - Atyámfiaival? Az emberrel!

Mosolyog a medve: - Csak az emberrel?

Elámul ezen a farkas: - Csak az emberrel?! Hiszen nincs annál erősebb állat!

Gyanút fog a medve:

- Hát hogy s mint történt?

Szétnéz a farkas:

- Elmondhatom! Nem bírtam már az éhezést, s az éjjel belopózkodtam a faluba, hogy valami kövér bárányt vagy malacot szerezzek. Óvatosan jártam, de amint megéreztek a szagomat a kutyák, ugatni kezdtek, ahogy kifért a torkukon. Kiugrik erre az ember, térül-fordul, csapkod azzal a fényes farkával, amit ők baltának neveznek, azután csak neki a fejemnek; úgy helybenhagyott, hogy alig tudtam elvándorolni ideig.

Hitetlenkedik a medve:

- Az ember? Hiszen az gyöngye, hiszen csak ember!

Mire a farkas: - Én meg azt mondom, hogy nincs annál erősebb állat!

Kihúzza magát büszkén a medve:

- Nézd, én ugyan sose láttam embert, de ha találkoznék eggyel, így tépném szét, mint ezt a bokrot itt!

Azt mondja lesajnálóan a farkas:

- Könnyű neked itt ezzel a bokorral vitézkedni! De csak jönne erre egy ember! Nem tudom, akkor mit csinálnál?!

- Én tudom! - mondja önhittén a medve. - Azt tenném, hogy itt hagyná a fogát!

- Hiszi a piszi! - mondja fitymálva a farkas.

Fölfortyan a medve: - Fogadjunk!

Nyújtja lábát a farkas: - Fogadjunk! De mibe?

- Egy kövér nyúlba! - mondja dolgabiztosan a medve.

Ebben maradtak. Azzal kilopakodtak az erdőből, s lesbe álltak az országúton, amerre a falusiak szoktak járni. Várnak, várnak, egyszer csak jön arra egy gyerek. Kérdezi a medve:

- Ez az ember?

Mondja a farkas:

- Ez még nem. Ez csak lesz.

Várnak, újra várnak. Egyszer csak arra jön egy vén koldus. Kérdezi a medve a farkastól:

- Hát ez ember?

Feleli oktatóan a farkas:

- Ez csak volt!

Várnak, várnak, egyszer csak arra jön egy menyecske. Kérdezi a medve:

- De ez csak ember már?

Feleli mindentudóan a farkas:

- Ez csak társa az embernek!

Várnak, várnak, egyszer csak arra jön egy huszár. Kérdezi a medve:

- Hát ez már ember?

Feleli suttogva neki a farkas:

- Ez már az!

De azzal a farkas már szaladt is, amerre látott. A medve meg kiült nagy büszkén az országútra, a huszár útjába. Meglátja a huszár a medvét, megköpi a markát, előveszi először a pisztolyát és rálő. Aztán rögtön kirántja a kardját, s azzal neki, de vitézül, a medvének! Olyan ügyesen forgolódott a huszár, hogy a medve még csak hozzá se kaphatott. Nem bírta sokáig a medve, megfordult és - usgyi!- nem nézte, hol az út, futott tökön, paszulyon át, amerre látott, vissza az erdőbe. Nemsokára csak találkozik megint a medve meg a farkas. Azt mondja a farkas:

- No, medve, megkapom-e a nyulat?

Feleli neki kedvtelenül a medve:

- Megkapod! Most már elhiszem, hogy az ember a legerősebb állat!

Mire a farkas:

- Hát hogy s mint történt, medve koma?

Mondja megokosodva a medve:

- Elmondom! Világéletemben nem láttam olyan furcsa állatot, mint az ember! Amikor összeakaszkodtunk ott az országúton, mentem neki morogva, üvöltözve, de ő - hát ő már messziről rámköpött, de úgy, hogy csak úgy szikrázott tőle a szemem. Ez még hagyján lett volna! De amikor a közelébe értem, és ugrottam volna rá, előhúzta a fényes nyelvét, azzal nyalogatott, pofozgatott, olyan ügyesen, meg olyan élesen, hogy még csak hozzá sem férhettem. Ezt már én sem bírtam tovább, farkas koma, és szégyen ide, szégyen oda, biz elfutottam!

A csillagszemű juhász

A szegény ember egyetlen fia elindul szerencsét próbálni. Abba a városba ér, amelynek a királya olyan hatalmas, hogy ha eltüsszenti magát az egész ország népének rá kell mondania: „Adj Isten, egészségére!” A juhászfűban emberére akad, hisz a fiú csak akkor hajlandó ezt mondani, ha a királykisasszony kezét megkaphatja...

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy király. Ez a király olyan hatalmas volt, hogy ha eltüsszentette magát, az egész ország népségének rá kellett mondani: „Adj isten egészségére!” Minden ember mondta, csak a csillagszemű juhász nem akarta soha mondani. Megtudta ezt a király, nagyon megharagudott, maga elé hívatta a juhászt.

Elmegy a juhász, megáll a király előtt. A király pedig trónusán ült, és igen hatalmas volt, no meg rettenetesen mérges. De akármilyen hatalmas volt, akármilyen mérges volt a király, a csillagszemű juhász mégsem félt tőle.

- Mondd mindjárt: adj isten egészségemre! - rivallt rá a király.
- Adj isten egészségemre - szólt vissza a juhász.
- Nekem, nekem, nekem! Te korhely, te betyár!
- Nekem, nekem, nekem! Felséges úr! - felelt amaz.
- De nékem, énnékem - ordított a király, és mérgesen verte a mellét.
- Nékem hát, persze hogy énnékem! - mondta megint a juhász, és szelíden verte hozzá a mellét.

Már akkor a király nem tudta, mit tegyen mérgében. Beleszólt a hoppmester:

- Azt mondd te, tüstént azt mondd: adj isten egészségére, mert ha nem mondd, halál fia vagy!
- Nem mondom én addig, míg a királykisasszonyt nekem nem adják! - felelte a juhász.

A királylány is ott volt a szobában. Királyapja mellett ült egy kisebb trónuson, és olyan gyönyörűséges szép volt, akárcsak az aranygalamb. Elnevette magát a juhász szavára, mert neki is megtetszett a csillagszemű juhász. Jobban megtetszett, mint minden királyfi.

A király erre azt parancsolta mérgében, hogy vessék a juhászt tüstént a fehér medve tömlőcébe! El is vitték a darabontok, és bevetették a juhászt a fehér medve tömlőcébe. A medvének akkor már hat napja nem adtak enni, hogy annál dühösebb legyen.

Mikor az ajtót betették, mindjárt megrohanta a juhászt, hogy széttépje és felfalja. De mikor a csillagszemét meglátta, úgy megijedt, hogy majdnem magát falta be. A legtávolabbi szögletbe kucorodott. Onnan nézte de bántani nem merte, pedig olyan éhes volt, csak úgy nyaldosta a talpát az éhségtől. A juhász meg le nem vette róla a szemét, és hogy ébren tartsa magát, nótákat fűjt. Tudta, ha elaludna, a medve rögtön széttépné.

Reggel jön a hoppmester, megnézni a juhász csontjait. Hát látja, hogy annak semmi baja. Felvezette a királyhoz. Az rettenetesen megharagudott, és azt kérdezte:

- Na, most közel voltál a halálhoz! Mondod-e már, adj isten egészségemre?

De a juhász csak azt mondta:

- Nem félek én tíz haláltól sem! Csak akkor mondom, ha a királykisasszonyt nekem adják feleségül!
- Eredj hát tíz halálba!

És a király megparancsolta, hogy vessék a juhászt az óriás sündisznók tömlőcébe! Be is vetették a darabontok. A tüskésdisznóknak nem adtak egy hétig enni, hogy annál gonoszabbak legyenek.

Amint a disznók nekirohantak, hogy felfalják, a juhász kivett szűre ujjából egy kis furulyát. Elkezdett rajta furulyázni. Erre a disznók visszahökkentek, és egymásba kapaszkodva táncba ugrottak. A juhász kacagni szeretett volna, amikor az ormótlan állatokat táncolni látta, de nem merte abbahagyni a furulyázást. Tudta, hogy akkor mindjárt rárohannak, és felfalják. Ezeknél hiába volt csillagszeme, a tíz disznónak nem nézhetett egyszerre a szeme közé. Addig fűjta, hogy nem győzték már az aprózást, és egészen kifáradva egyrakásra dőltek. A juhász csak nevetett, de úgy nevetett, hogy még reggel is, mikor a hoppmester jött megnézni, maradt-e valami a csontjaiból, könnyek futottak az arcán a nagy kacagástól.

Felvezették aztán a királyhoz. Az most még dühösebb volt, hogy a disznók sem tudták elpusztítani a juhászt.

Mondja neki:

- No, most közel voltál tíz halálhoz. Hát mondod-e már, adj isten egészségemre?

A juhász belevágott a szóba:

- Nem félek én száz haláltól sem. Csak akkor mondom, ha a királykisasszonyt nekem adják feleségül.

- Eredj hát a száz halálba! - kiáltotta a király, és megparancsolta, hogy vessék a juhászt a kaszásverembe.

El is vitték a darabontok a sötét tömlőcbe. Ennek a közepén egy mély kút volt, körülrakva éles kaszákkal. A kút fenekén egy mécs égett, hogyha valakit belevetnek, meglássák, leért-e a fenekére.

Ahogy odavitték a juhászt, arra kérte a darabontokat, hogy menjenek ki egy kicsit, míg ő belenéz a kaszásverembe. Talán még meggondolja magát, mondja-e a királynak: adj isten egészségére - gondolták a darabontok, és kimentek.

A juhász felállította a verem mellé a fokosát, arra ráakasztotta a szűrét, a tetejébe meg a kalapját tette. De előbb még a tarisznyát is felakasztotta, hogy test is legyen a szűrben. Akkor aztán kiáltott a darabontoknak, hogy már meggondolta, ő bizony mégsem mondja.

A darabontok odamentek, belökték a szűr, kalapot, tarisznyát a verembe. Utána néztek, mint oltotta ki a mécsest. Aztán egészen megnyugodva, hogy most már igazán vége a juhásznak, elmentek. Az pedig a sötét szögletben csak nevetett.

Másnap jön a hoppmester a lámpással, hát majd hanyatt esett, ahogy meglátta a juhászt. Felvezette a királyhoz. Az most még sokkal mérgesebb lett. De azért mégis megkérdezte:

- No, most már száz halálba voltál, mondod-e már: adj isten egészségemre?

De a juhász csak azt felelte:

- Nem mondom én addig, míg a királykisasszonyt nekem nem adják feleségül.

„Tán olcsóbbért is megalkuszunk - gondolta a király. - Majd a kincsek elkápráztatják.” Látta már ugyanis, hogy semmi módon el nem pusztíthatja a juhászt. Megparancsolta tehát, hogy fogjanak be a királyi hintóba. Akkor maga mellé ültette a juhászt, és elhajtattott az ezüsterdőbe.

Ott így szólt hozzá:

- Látod ezt az ezüsterdőt? Ha azt mondod: adj isten egészségemre, neked adom. - A juhász csak elhült, de azért mégis így felelt:

- Nem mondom én addig, míg a királykisasszonyt nekem nem adják feleségül.

A király elszomorodott. Odább hajtattott. Elértek az aranyvárhoz. Ott ezt mondta:

- Látod ezt az aranyvárat? Ezt is neked adom, az ezüsterdőt is, csak mondd azt nekem: adj isten egészségére.

A juhász csak ámult-bámult, mégis ezt mondta:

- Nem, nem mondom addig, míg a királykisasszonyt nekem nem adják feleségül.

Erre a király nagy bűnnek eresztette a fejét. Odább hajtattott a gyémánttőig.

Ott azt mondja:

- Látod ezt a gyémánttavat? Még azt is neked adom, ezüsterdőt, aranyvárat, gyémánttavat, mind-mind neked adom, csak azt mondd nekem, adj isten egészségére.

Már akkor a juhásznak be kellett hunynia a csillagszemét, hogy ne lásson, de mégiscsak azt felelte:

- Nem, nem, nem, nem mondom addig, míg a királykisasszonyt nekem nem adják feleségül.

A király látta, hogy nem boldogul vele, megadta magát:

- No, nem bánom, hozzád adom a lányomat. De aztán mondd ám nekem igazán, hogy: adj isten egészségére!

- Mondom hát, hogyne mondanám! Persze hogy akkor mondom.

A király ennek nagyon megörült. Kihirdette, hogy örüljön az egész ország népsége, mert a királylány férjhez megy. Tartottak aztán olyan lakodalmat, hogy az egész országban mindenki evett-ivott, táncolt, még a halálos betegek is, még az aznap született gyerekek is. De a király házában volt a legnagyobb vigasság. A legjobb banda ott húzta, a legjobb ételeket ott főzték. Tenger nép ült az asztal körül, a jókedv a házfedelet emelgette. De amint a vőfély felhozta a tormás disznófejet, s a király maga elé vette, hogy szétossza, akkor egyszerre csak nagyot tüszentett a király az erős tormától.

- Adj isten egészségére! - kiáltott a juhász legelőször. A király ennek úgy megörült, hogy örömeiben menten szörnyethalt.

Akkor a csillagszemű juhász lett a király. Igen jó király lett belőle, sohase terhelte a népet szeszélyeivel. Igen szerették, mert nagyon jó király volt. Még mindig uralkodik valahol.